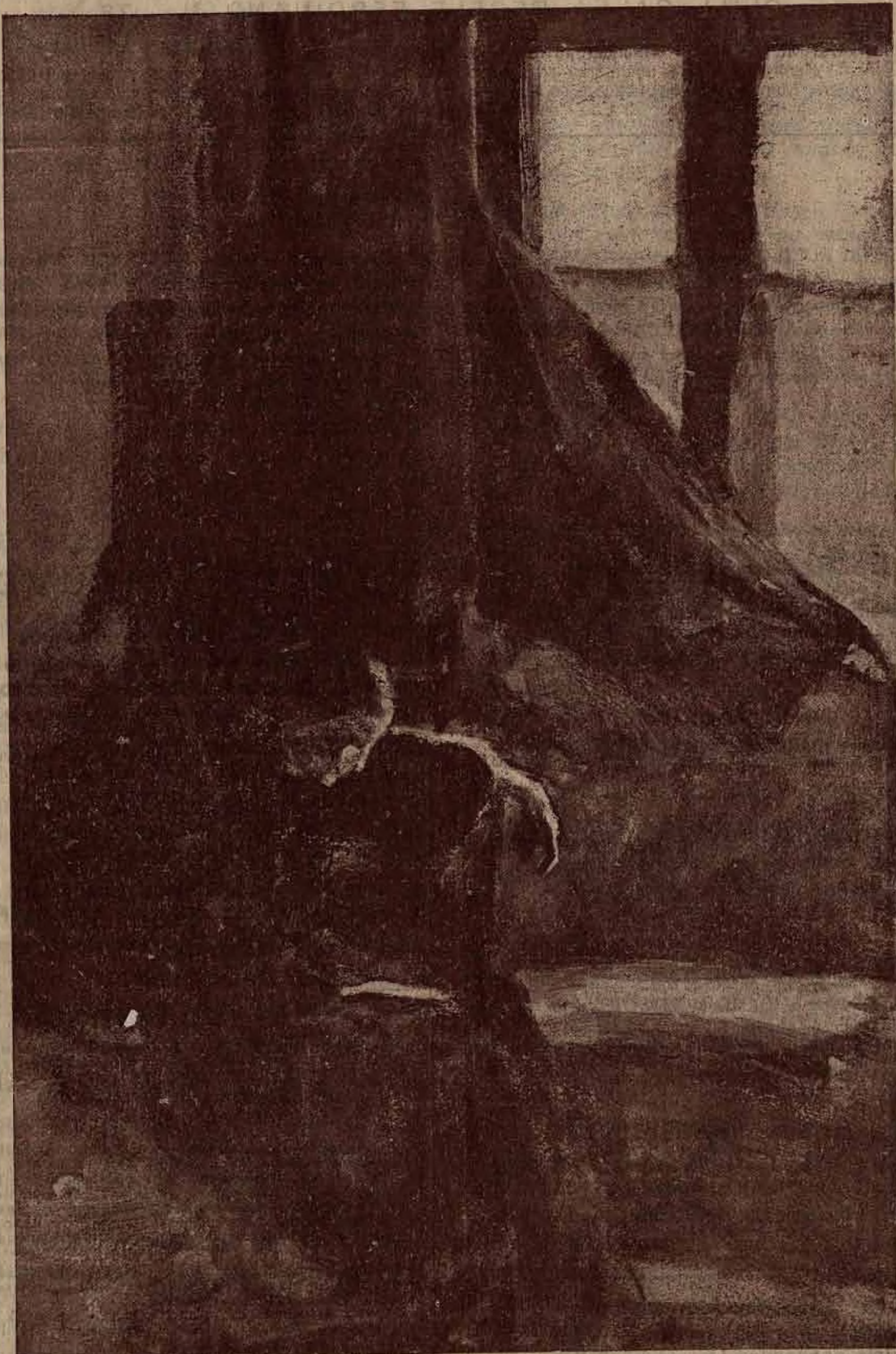

GÂNDIREA

ANUL II

No 5

RODICA MANIU

STUDIU

EXEMPLARUL
5 LEI

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
5 LEI

APARE LA 1 ȘI 16 ALE FIECĂREI LUNI

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND No. 38.

INSERTII ȘI RECLAME; se fac la administrația revistei și la toate agențiile de publicitate.

REDACTIONALE; Pentru recenzii și anunțarea apariției din autori și casele de editură sunt rugate a trimite câte două exemplare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cărțile și manuscrisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.

ABONAMENTE: 1 an 100 Lei, 6 luni 50 Lei. Pentru instituții și autorități, 200 lei anual, în străinătate 200 Lei anual.

CUPRINSUL:

HENRI FOCILON: *Indrumări* — DEMOSTENE BOTEZ: *Dezamăgire* — GIB. I MIHĂESCU: *Reîntorcerea* — ADRIAN MANIU: *Psalm* — G. TALAZ: *Nebunul, ori prostul* — N. BATZARIA: *Vecina de la San Ștefan* — A. POP MARȚIAN: *Porcii* — A. DAVILA: *Dintre cei răpoșați: Hojdeu și Pompiurul* — G. BOGDAN-DUICĂ: *G. Asachi și O. Minzoni* — .. (Războiul): *Târziu de tot* — DAN RĂDULESCU: *Glose după Genua* — I. I. SCHIOPUL: *Statele unite în prefațere* — D. RAZU: *Scrieri din Iași* — ISAIA TOLAN: *In pădure* — *Cărți și Reviste* — *Cronica măruntă*

Desenuri de RODICA MANIU și DEMIAN

O schiță inedită de I. L. Carăgiale.

La Revue universelle

Apăre la 1 și 15 ale fiecării luni

Abonamentul anual 90 franci, 6 luni 50 franci. — Costul unui exemplar 4 franci.

PARIS 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă

PARIS, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Française

Revistă lunară pentru literatură și critică

** Abonamentul anual 48 franci. **

3, Rue de Grenelle, Paris (VIe)

Les Marges

Director EUGÈNE MONTFORT

Apăre lunar. Abonament anual 22 franci.

Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail

Redacția: 5 Rue Chapthal, Paris (IXe).

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere.

Abonament anual 28 franci.

Paris 13, rue Bonaparte (VIe)

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor
sociale, economice, literare și artistice
între Franța și străinătate

APARE de 2 ori pe LUNĂ. — ABONAMENT ANUAL 50 franci.
42, Boulevard Raspail, Paris (7e).

L'ESPRIT NOUVEAU

Revue internationale illustrée
de l'activité contemporaine.

Paraissant le 1er de chaque mois
Arts, Lettres, Sciences, Sociologie.

Littérature, Architecture, Peinture, Sculpture-Musique, Sciences.
Pures et Appliquées Esthétique expérimentale, Esthétique de
l'ingénieur, Urbanisme, Philosophie, Sociologie, Economique,
Sciences morales et politiques, Vie moderne, Théâtre, Spectacles,
Les sport, Les faits.

În cele 12 numere ale primului an,
L'Esprit-Nouveau a publicat 1588
pagini, 17 ilustrații în culori, 594
ilustrații în negru și 176 hors-texte.
Al doilea an se anunță mai bogat
în reproduceri și execuții artistice.

ABONAMENTS, 29, Rue D'Astrog, PARIS.

12 numéros: France 70 Fr. Étranger 80 Francs (Français).

Il Convengo

è la migliore rivista italiana di letteratura, di arte, di libri e di
idee adatta ad un pubblico largo

Direttore: ENZO FERRIERI

Redazione-Amm. Via Carova 25.—

MILANO . . . Abbon. L. 40.—

Esteri » 50.—

Collaborano al „Convengo“ i migliori scrittori italiani:
Cesare Angelini, Paolo Arcari, Antonio Baldini, Massimo
Bontempelli, Benedetto Croce, Mario Casotti, E. Donadoni,
Luigi Ercole, Giovanni Gentile, Piero Jahier, Carlo
Linati, Eugenio Levi, Matteo Marazziti, Giovanni Papini,
Alfredo Papini, Alfredo Panzini, Luigi Pirandello, Giu. ep-
pe Prezzolini, Giuseppe Raimondi, Luigi Russo, Federico
Tozzi, ecc.

La rassegna nell'anno 1922, oltre, a una prima parte dedicata ad ampi
studi critici e a pagine di letteratura, (versi, novele, ecc.) avrà le seguenti
rubriche, parte mensili, parte bimensili:

Letterature italiana: E. Levi, E. Ferieri, C. Angelini, G. Titta Rosa.

Letterature Straniere: C. Linati, G. Prampolini.

Letterature clasiche: Ettore Bignone.

Nozze di filosofia: L. Russo.

Cronache di musica italiana e straniera: G. Bastianelli.

Libri nuovi in libreria.

Spoglio delle riviste.

Ritratti in bianco e nero di scrittori e artisti italiani e stranieri.

GÂNDIREA

Anul II, No. 5.

Redactor: CEZAR PETRESCU

15 Iunie 1922.

INDRUMĂRI

Unitatea morală a Europei latine e făurită din îmbinarea binefăcătoare a razelor culturale ce din fiecare țară isbucnesc. Cea mai jalnică urmare a crizei economice isvorâte din război, ar fi o zăgăzuire despărțitoare pentru marile suflete ale națiunilor ce au luptat și suferit alături și în aceeași cauză.

E a gânditorului datorința să se străduiască din răsuferință, din toată inima, spre a menține marile împărțășiri de gânduri și simțăminte, trebuincioase păstrării legământului dintre Latinii de răsărit și cei din apus.

Popoarele noastre sunt făcute înainte de toate pentru înțelegere și faptă. Popoarele noastre se reîmprospătează cu o înflăcărare pe care fiecine veac o întinerește. Marea menire istorică a Franței este de a simți și gândi nu pentru ea însăși ci pentru toți, Menirea mare istorică a României este de păstra la hotarele unei lumi necunoscute, veșnica disciplină a geniului mediteranian. Ea e un fel de prag ostășesc și cărturăresc — păstrând cu destoinicie fragedă dar neînfrântă de nici o restriște — autoritatea ideilor limpezi, farmecul vieții libere, vioase, duiioase, harnice. Biruința i-a dat deplină străbuna moșie și întreaga conștiință națională.

Suntem mișcați privind-o în voioasă muncă. Ea e minunata pildă a unei mari puteri străvechi, mlădiată și reîntocmită, rămânând totuși aceeași. Improprietăritul lui Traian preschimbându-se în om al lumii de azi, e încă înveșmântat în măreție romană. Cuvintele de care se slujește, orânduirea gramaticală și chipul în care înfăntue — ritmul cugetărilor, puternica dărnicie sufletească în pasiuni — iată mărturiile unei nesfârșite credințe.

Cunosc alte și mai vorbitoare dovezi. Odinioară în frumoase muzee privirea mea atinge minunate opere de artă născute din însăși acea credință care nu zădărnicește fantezia vrăjită a sufletului țărănesc.

Urcioarele și țesăturile cu care bietul sătean își împodobește zilnicul trai — ce minuni de îndemănare, chibzuire și gust desăvârșit. Isoave veșnic scumpe popoarelor binecuvântate de soare — naive flori — șerpuiți asemeni celor ce ornează șoldul urnelor din Grecia antică — o mie de capricii de formă și culoare totdeauna citefe — totdeauna luminoase, îmi grăiau într-o înțelegere ce e și a noastră, plină de frățești ecouri.

Uneori ascultam răsunând cu putere blândă în cântecetele lui Alexandri ca și în doinele îndurerate și suave

DESAMĂGIRE

*Gândul morții să amestecă de laolaltă
Cu toată amintirea dragostei noastre;
Clipele trec dintr'o parte-a lumii în cealaltă,
Și zilele la fel, albastre...*

*Stau cu fața'n pumnii strânși și sorb
Parfumul mânelor care te-au mângâiat
Și mi se pare că te-apropii.
Îmi iau capul între degete cum s'ar lua un corb
Și s'ar purta în ghiarele lui proprii
De-asupra unui câmp nesămănat.*

*A fost o clipă'n care-am tremurat amândoi
De-o ne'nțeleasă fericire,
Ca buzele unui bolnav într'o sărutare,
Și-apoi, îți aduci aminte, am rămas ca doi
Copilași îmbrățișați într'o nenorocire
Din care nu mai poate fi nici o scăpare.*

*De-alungul trupului ne-au căzut brațele grele
Fără să-nțelegem noi de ce anume,
Pe urmă tu mi-ai căutat mânele mele
Ca să simți că nu ești singură pe lume*

*Am rămas tăcuți în șară
Ca două păsări ce-au căzut rănite
Și simțind că or să moară
Părăsite,
Se uilă una la cealaltă cu ochi rugători,
Așa cum ne-am privit și noi de-atâtea ori.*

*Gândul morții se amestecă delaolaltă
Cu amintirea dragostei aceste.
Clipele trec dintr'o parte-a lumii în cealaltă.
Ce mizerie! Și nici o nădejde nu mai este.*

DEMOSTENE BOTEZ

ale lui Eminescu glăsuiri adânci ale unui suflet nemărginit, întocmit pentru simțire, și creare. Alte ori subțire seninul cerului, printre frunzișuri împărătești, cântece de flăcăi și fete împleteau aceeași înduioșare purtând rânduri-rânduri spre inima mea melancolia dorurilor de demult și veselia sprintenă a unui neam puternic, dornic de a-și împlini soarta.

Această Românie Mare a trecutului, trebuie să o cunoaștem, trebuie însă să o cunoaștem și România de azi care o continuă crescând. O strălucită cultură se deșteaptă înviorată de restriști. Neamurile trainice din însăși amărăciune scot noi puteri de luptă — și isbândirile nu le sunt decât prilej de muncă nouă.

Am văzut, am simțit, acestea în nobila Transilvanie unde atâți oameni destoinici sunt aplecați cu credință pe vatra unei

vieți morale bogată în făgădueli nemăsurate. Am salutat la București în opera unui mare — pictor de mâine — candida stăpânire a unei măiestrii pline de farmec și viçoare. Ce dealuri line, ce adânci și curate ceruri, ce revărsată verdeață și ce suflete străvezii!

O pot spune cu putere prietenilor mei din Franța și poate și cu autoritate, dar voi veți ști încă mai bine cu cuvintele de lipsă, îmbinarea sensibilității fără de care nu e împărtășire adevărată și deplină între spirite.

Și aș mai vrea să vă dăm știre și ce facem noi, Franța de astăzi, nesecată în genialitate ca și cea de ieri și de totdeauna. Socot că din depărtare o puteți judeca și cunoaște în cea ce are puternic — dintâi pentru că o iubiți. Vai! cât de grea e în prezent aducerea de reviste și cărți. Un roman prost, o poezie mediocră, sunt jalnice ori unde le întâmpini, dar când acestea străbat continentul pentru a veni să ne trădeze în fața prietenilor — iată crime. Trebuie să alegem. Mai ales trebuie în veșnicul amestec de doctrine și idei care ne agită și rodesc țara, să întrezărim puterile esențiale, curente, zările. Excelentă muncă — dar grea de îndeplinit căci

asta înseamnă să prinzi vremea și să o dojenești în însăși clipa în care ea se înfăptue. Totuși cred în această posibilitate. Cred că această disciplină de ordonare și nepărtinire nu poate fi oprită la prejudecăți înguste de școli și grupări ce constituiesc marea viață intelectuală, de azi. Luminându-și cetitorii, înfățișându-le o limpede și netă imagine a culturai noastre — o mare revistă românească cum e *Gândirea* care s'a afirmat într'atât până acum, va fi muncit larg pentru civilizația europeană.

Acestea sunt datoriile și sforțările, iată drumul moral al elitelor puternic grupate, care știu încotro merg.

Dar în ulițele fermecătoare ale târgurilor, în bibliotecile tăcute și frumoase, în muzee de artă națională am auzit încă alte glasuri nerăbdătoare cărora nu le voi uita ac-centul. Ele îmi vorbeau cu prietenie. Ele îmi cereau cunoaștere, înțelegere și dragoste.

Prietenilor mei celor necunoscuți cum și celor pe care îi cunosc și cărora le cinstesc opera și numele — fie-le acest rămas bun al călătorului, frățească salutare. Fie toți convinși că Franța îi ascultă, îi îndrăgește și le va mai vorbi.

HENRI FOCILLON

REÎNTOARCEREA

Trecură trei luni de-atunci, dar, și acum, când seara trăgea pânza-i violetă peste oraș, întrerupând ziua în plin spectacol; gându-i se reînțorcea la ea, cu puterea dinainte, din primele zile ale despărțirii. Nu se împri-măvăraser încă de-abinelea; era frig și prin scobiturile pavajului, ochiurile de ape prindeau pojghiță. Aerul era rece, tare și plin de pulbere roșcată. Ramurile copacilor, păreau ciorchini de brobințe ce nu se puteau încă numi muguri. Pe cerul îndepărtat norii se destrămau în pale groase de fum, par'că deasupra unor incendii invizibile, ascunse în dosul îngrămădirei de case a orașului. Vârtejuri imense de ciori înspăimântate se desfăceau în spirale fantastice din trâmbele groase ale fumăraiei, se abăteau într'o larmă asurzitoare peste parcul public, în-doind spicul plopilor sub povara lor neagră.

Velovan deschisese puțin fereastra ca să-și aerisească odaia. Cu mâinile pe cărligele mobile, înainte de a o închide la loc privea pe gânduri înserarea; părea că așteaptă pe cineva. Mirosul închis pe care-l găsisese în cameră, îl făcuse să dea drumul înlăuntru aerului curat. Dar, în răcoarea tare a amurgului, în lumina roșiatică a înserării i se păru că tot aerul de afară e îmbăcșit cu praf de cărămidă. Și rămase ast-fel nehotărât la fereastră, scârbit de mirosul igrasiei dinnăuntru, scârbit de praful înecăcios de-afară.

Un moment o fășie i se așternu peste ochi; și creza că trăește vremea sfârșitului sfârșiturilor. Un sfârșit mai desgustător decât tot ce putuse imagina fantezia astronomilor și a cetitorilor în viitor.

O duhoare de canal, isbucnind ca o explozie din toate subsolurile orașului, o duhoare axfisiantă, dureros

de stricată. O lume îngrozită luând cu asalt dughenele spițerilor absorbind cu sete și în zadar odoarea înviorătoare a flacoanelor cu miresme și parfumuri. Și atmosfera putregăită întinzându-se încet și stăruitor, batjocoritoare de tot ce e frumos, de tot ce e curat. Aburind limpezimea de sticlă a aerului de deasupra câmpurilor cu răsuflul ei amarnic, învinețind-o cu culoarea ei sordidă. Alungând oameni și animale, până'n fundu pădurilor atacate de asemeni, doborându-i în letargia cea mai infectă sub puterea de neînving a duhoarei exhalate de cadavrul pământului.

Inchipiurea aceasta nu dură mult. De trei luni, sub diferite forme, ea lua viață în gându lui Velovan. De când ea fugise în lipsa lui deacasă cu bagaje cu tot, pe furis ca tâlharii la celălalt, în odaia ofițerului, de atunci el era obsedat de această stranie descoperire pe care o făcuse, părându-i-se că simte în ori ce lucru, mirosul putrigaiului ascuns în luciul exterior; avea el însuși impresiunea muribunzilor lucizi cari se înfioară, simțind cum dinlăuntru sufletul le adie în răstimpuri odoarea acră a cadavrului viitor.

Nehotărât încă să închidă fereastra, năucit între cele două obsesiuni, Velovan privea acum în lungul străzii. Privea cu capul aplecat sub troianul gândurilor colțul pe unde venea ea de obicei din oraș. O privea înaintând răzătoare, cu pasul ei mărunț; el se ferea atunci după perdele ca să nu vadă c'o așteaptă, că e necăjit de ieșirea ei. Trei luni! Trei luni a fost strânsă în brațe de celălalt, trei luni imbecilul i-a sărutat pielea brună, fină. Și poate s'a purtat rău cu ea, poate a înjurat-o ca ori ce ofițer, poate o pune să-i scoată cis-

mele. Canalia! O de-ar fi înjurat-o, de-ar fi lovit-o...

Pe-acolo venea ea de obicei. Și mergea iute, așa încet, cum înaintază femeia aceea, doamna aceea elegantă. Același picior, același mers, același mijloc. Este ea! Chiar ea, Arina!

Velovan nu poate crede ce vede dinaintea ochilor. Și totuși este ea. O bucurie surdă, subită îl sfâșie înlăuntrul, îl rupe în două de jos până sus.

— Este ea! Se'ntoarce; revine!... Reîntoarcerea, reîntoarcerea tot va veni odată... fredonează el un cântec la modă, retrăgându-se grăbit dela fereastră și dansând cu un scaun în brațe. În fața oglinzii se oprește, începe să-și compună figura cu care va primi-o. Dar dacă nu se va opri la el.

Velovan se întoarce speriat spre fereastră. Dar încremenește îndată pe loc; ea nu trebuie să-l vadă. Și așteaptă înfrigurat. Par'că a simțit pași și o bătaie ușoară în ușă. Dar poate s'a înșelat. Și totuși par'că un deget bate încontinuu în ușă, ușor, discret, nespun de discret. Să deschidă sau nu? Inima asta s'a pornit atât de nebună, se isbește cu atâta violență de păreții pieptului, că nimic, dar absolut nimic nu se mai poate auzi. Nici nu mai știi e bătaia ei, a inimei, sau bate într'adevăr cineva la ușă. Și vai, bate în zadar; va crede că nu-i nimeni acasă, sau că nimeni nu vrea să-i deschidă și va pleca. Velovan se repede la ușă și apucă mânerul. Dar iată adevărata bătaie abia acum răsună de-afară foarte discretă, dar distinctă, reală. Velovan își retrage mâna repede, răsuflând din adânc, par'că prins făcând ceva rău. Și așteaptă loviturile să se repete. Dar bătaia întârzie și el e gata să svârle ușa în lături. Ciocănitul însă începe să răsună din nou; Velovan așteaptă să se termine și abia mai târziu, întrebă grav, cu vocea sugrumată: Cine-i?

A deschis; ea a intrat aducând cu sine mișcarea parfumului ei obișnuit; Velovan îl recunoscuse, umplându-i camera și închise ochii de fericire și de durere. Ea îl privea ferindu-și ochii de privirile lui, pe sub bordul lat al pălăriei și prin faldurile voalului negru. La început au tăcut amândoi; pe urmă ea a dat drumul, frumosului glas de contraltă. Și viața-i din ultimele trei luni a prins să se perinde domol, domol, pe dinnaintea ochilor lui, cășcați mari și aprinși de flacăra curiozității. Cuvintele, șovăelnice la început, întretăiate de reticențe, voalate de vagi subînțelesuri prind încetul cu încetul spor, viața, devin sonore, agitate, violente chiar, se sbat pline de indignarea regretului. El ascultă înviorat. Așa dar exact cum s'a gândit: s'a purtat rău cu dânsa, a chinuit-o, a lovit-o... Velovan tresare de satisfacție, dar iată din adâncuri necunoscute de suflet pornește ca o avalanșă o mânie surdă, puternică; de l'ar avea acum pe ofițer în față, ah, de l'ar avea. Și el se închipue în trecut, apărând subit, ca un răsbunător neprevăzut, ca un zeu în epopea antică, în camera iubirei lor; mușchii i se încleștează și pumnii se strâng de fier sub ațâțarea imaginei. Ofițerul tocmai ridică brațul

PSALM

*Un inger a sunat din trâmbiți: Primăvara
Și uite cum întreg pământul a'nverzit
Și flori mai albe sau mai galbene ca ceara
Atât de simplu pretutindeni s'au ivit.*

*Aicea sunt și păsările călătoare
În iarbă, drumul șerpuierea și mână
În cel mai cald și sfânt și dulce soare
Ascult un cuc ce cântecu și îngână.*

*Departa 'n munți e încă iarnă adâncă
Dar munții sunt atâta de departe...
Ș'acolo ingerul o să învie pom și stâncă
Și numai sufletul o să rămâie 'n moarte.*

ADRIAN MANIU

gata să sfârșească; dar Velovan îl apucă cu tărie, îl strânge cu forțe herculeene, dintr'o singură mișcare îl îndoaie, îl răsuște ca pe-un fuior. Ea povestește înaintea și el se întunecă și mai mult. Imaginația lui face minuni de vitejie; dar imaginația e capricioasă și-i prezintă din când în când și câte-un tablou neplăcut. Ofițerul e mai tare de cât dânsul; iată acum l'a îngenușiat pe Velovan și-i cară cu nemiluita. Și vai, ea e de față. Dar Velovan face o nouă sforțare disperată, uite-l, uite-l e gata să răsbească.

De geaba, tot ofițerul e mai tare. Doar e cu un cap mai înalt ca Velovan și de două ori mai robust ca dânsul. Din povestirea ei, silueta lui se detașează puternică, mândră, disprețuitoare, Velovan și-l amintește aiurea de mult, înaintea de plecarea ei la dânsul, când începuse să amețească gândurile fetei. Ce priviri de profund dispreț, de adâncă compătimire, ba chiar și de amarnică amenințare nu-i mai trimetea Velovan. Și cu ce față răzătoare, senină, de om sigur de sine și de brațele sale îi răspundea locotenentul. Ce poate să facă el, un biet slăbănog, contra namilei aceleia, contra brutei aceleia, care nu știe decât să facă gimnastică cu soldații.

El un intelectual, un student.

Velovan tremură de răsvărire; nimic, nici un mijloc de răsbunare. E slab, e pipernicit. Tremură ca prins de boală; își simte ciolanele lovindu-se între ele, le aude sunetul uscat, par'că tot corpul lui ar fi un sac de oase, neputincios și mobil, în suflarea vântului de disperare care-l agită. Și ea, de alături îi șoptește înaintea cuvinte grele, ațâțătoare, îl îndeamnă la răsbunare.

Deodată Velovan cască ochii mari, înfiorați. Cuvântul ei a atins acum, ceva de necrezut. Așa dar, acesta e adevărul. Pentru asta a venit ea. Acolo, în pântecul aceleia, mijeste o viață nouă. Copilul celuilalt. O stărpitură informă se desvoltă acolo, iasma păcatului și femeia nu știe cum să scape de rușinoasa povară. Po-

căița frumoasă deadineaori se tocmește acum ca un jidov pentru căpătuirea fătului ei. Fața i-e luminată de căldura pledoariei. De aceea a gonit-o ofițerul; copilul nu poate fi decât al lui Velovan. De asta ea e sigură, poate să jure; de ce doar bruta nu s'a lăsat păcălită? Ori cât de prost ar fi fost el, dovezile erau atât de puternice în seama lui Velovan...

Studentul o ascultă, cu toate simțurile răscolite de stupeoare, de furie, de jignirea cea mai cruntă; dar îndată buzele lui conturează un surâs sarcastic, care-o oprește pe loc în plină demonstrație impudică, cu cifre, cu date, cu revelații fiziologice intime. Femeea își pleacă capul, rușinată că n'a putut să se facă crezută; parcă sub amenințarea unei lovături se înghemuește în sine, ferindu-și pântecul, ascunzându-l ca un negustor nenorocos o marfă fără cumpărători.

Câtva timp tace privind pe furiș la Velovan, apoi începe să scâncească. Și o nouă demonstrație prinde să curgă din nou, cu ocoluri mai scurte, mai rezezi, categorice, care se încolăcesc în jurul urechilor lui ca niște șuerături de bici. Velovan are toată dreptatea, să nu-și recunoască copilul; vina este totală aci; știa ce poartă în suiet și totuși l'a părăsit. Dar el trebuie să fie omenos, să-i ajute să se scape de sarcina, care o apără, care o va necinsti toată viața; e studentă, nu se poate duce în spital, părinții ei vor afla totul; la vechea ei gazdă nu se poate întoarce, ar ști tot orașul.

S'o primească la el; să vorbească Velovan cu un doctor; operația nu va fi grea, nu va dura mult, convalescența va trece și fericirile de-odată vor reveni...

Și ea începe să reamintească fericirile de-odată cu înfloritură meștere, cu culori vii, ațăătoare.

Pe buzele lui Velovan sarcasmul s'a conturat din nou. O întrebare flutură acolo, gata să-și ia sborul; i se pare curios cum ea n'a înțeles-o înainte de a se închea în cuvinte:

„Dacă o să mori?..“

Ea vorbește înainte cu cea mai caldă însuflețire; și întrebarea care ar îngheța-o într'o clipă întârzie încă pe vârful buzelor lui, se îndărătnicește să rămână acolo, cu toate că noi gânduri o împing tumultos din urmă...

„Să moară în camera lui, să se vadă invinuit, tras în judecăți, dat în jurnale. Provocator de avorturi, crimă, complice...“

Toată terminologia penală, pe care o prepară pentru examenul apropiat îi răsare în minte. Și părinții lui, când vor afla acolo, în orașelul îndepărtat?... Și astea toate pentru ea înșelătoarea, pentru celălalt; să acopere cu numele, cu corpul lui ticăloșia a doi nemernici...

Ea a tăcut și acum așteaptă înfiorată răspunsul. Dar răspunsul joacă fără gând de a porni pe buzele lui Velovan:

— „Și dacă o să mori“.

Nu se poate hotărî să i-l arunce în față, așa dintr'o dată, de-adreptul. Trebuie găsit un mijloc, trebuie spus încetul, pe departe.

E prea târziu:

Ezitatea lui o neliniștește, o sperie. Ea începe din nou turuiala, cu aceleași vorbe aproape ca mai înainte; numai le accentuiază, le explică pe cele pe care le crede mai puțin convingătoare. Și Velovan așteaptă; poate va porni dela ea cea ce ar avea să-i spună el.

Nimic însă. Ea e tot atât de senină, atât de sigură de isbutire. Cele mai neprevăzute mărunțșuri le scoate la lumină. Dar unjcul gând, cel mai însemnat din toate cel mai teribil, rămâne veșnic ocolit. Pare a nici nu-l bănuie măcar. Sau știe a-l feri cu atâta cinism, cu atâta tărie de sine, că este într'adevăr de admirat.

Ea a tăcut din nou. Il privește acum speriată, cu toate trăsăturile feței ridicate, par'că gata de plâns. Și el nu se hotărăște...

— Știu eu o femeie, foarte pricepută... mi-a spus cineva, — șoptește ea cu temere, fixându-l drept în ochi. E și mai ieftin așa... Dar dacă crezi tu, putem merge și la doctor. Așa suntem siguri de tot... Astăzi lucrurile astea se fac cât ai bate din palme...

Uite aici ar putea să înceapă; prilejul s'a oferit. Dar gura lui rămâne mută. Ochii i se plimbă înfiorați pe statura ei învoaltă. Ii pipăie electrizați umerii rotunji, șoldurile puternice, săniile viguroși; și o căldură îl învăluie și un început de gând îi spune că tot va ceda la urmă, că nu trebuie s'o mai sperie în zadar cu temerile lui negre. E de ajuns numai acest început de gând, că revolta surdă iarăși prinde să-i clocotească în adânc. Corpul ăsta l'a văzut, l'a mângâiat, l'a strivit în îmbrățișări sălbatece altul. Desgustul cel mai profund se luptă acuma în sufletul lui Velovan cu biruitoarea curiozitate, de a o vedea, de a o simți din nou întregă, goală, a lui. Pasul șovăie pe loc, apoi se destinde hotărât; ea îl așteaptă surzătoare, cu capul pe spate, cu ochii pierduți, ca într'un extaz.

Din această clipă Velovan nu s'a mai simțit al lui. Se mișca de acum înainte ca un automat, după porunca ei. Gândul i-erea înfășurat parcă într'un voal negru; mireasma morții plutea în juru-i din ce în ce mai deasă, mai puternică, îl însoțea pretutindeni, îl deștepta din somn. O singură idee îl mai întârea: poate, toate astea nu-s decât simple halucinații. Poate totul se va sfârși cu bine. Il mai încuraja și siguranța de sine cu care Arina îl trimetea pretutindeni, deși uneori îi făcea impresia unei eroine antice ce-și pregătește cu cerbicie și cu sânge rece, un sfârșit de-o tragică frumusețe.

A fost greu de găsit un doctor, toți îl priveau bănuitor și pătrunzător, când Velovan le făcea propunerea. Refuzau dintr'o dată, părând foarte scandalizați. Scoborau apoi puțin vocea și priveau pătrunzător în gol, când Velovan începea licitația: dau atât, ba aș fi dispus să dau și atât. Și cântăreau mult în gând ultimele vorbe, așteptau să mai iese un singur cuvânt de pe buzele lui. Il așteptau cu încordare și când cuvântul, care tot venea, nu cra cel așteptat, ci dimpotrivă un plângător:

„sunt un biet student sărac..“ simțul moralității se răsvrătea iarăși.

— Dar ce propui dumneata domnule, e periculos... e oprit... de lege... e imoral...

Doctorul care se învoise însfârșit pentru șapte sute de lei, era de tot tânăr și din cale afară de entusiast:

— Facem dar cu o condițiune... la dumneata acasă, eu vin noaptea așa între zece, douăsprezece, într'un ceas totul e gata... dar cea mai mare discreție. Vecinii nu trebuie să știe nimic...

Velovan a așteptat afară fumând tot timpul operației când a intrat înăuntru doctorul se spăla pe mâini. Arina gema ușor.

— S'a terminat?

Doctorul a făcut un „sst“ apoi a recomandat: „Liniște complectă“ și a plecat, închizând ușile așa de ușor după dânsul că Velovan a început să tremure. Iar durerile au așteptat răbdătoare ca omul științei să se îndepărteze bine pentru a începe frământarea morții. Velovan o privea sbătându-se ca o păsărea tăiată rostogolind ochii îngroziți, gemând la început înfiorată, apoi din ce în ce mai resemnată, mai dornică: „mor, aș vrea să mor“. O asculta îngrozit, o privea cu ochi rugători: „De ce să mori Arina?..“

— „Aș vrea să mor... gema ea înaintea, fără să-l privească, nepăsătoare de prezența lui; în sbaterea-i necurmată ceva, un fior, vre-o fulgerare de paralizie trecătoare, o făcuse să înțeleagă că numai moartea ar putea să-i ușureze grozăvia durerilor. Și nemai putând răbda ascuțișul junghiurilor necurmăte care-i străpungeau măruntaele, par'că o ceată nesfârșită de tâlhari se abătuse asupra-i, o chema rugător cu glas de milog, pe marea, suprema salvatoare. Erau atât de nenumărați tâlharii cari o asasinau, o isbeau așa de repede și fără încetare cu lungile lor junghiere, că îi auzea chiar dând busna pe ușă, înghesuindu-se și îmbrâncindu-se care să ajungă mai întâi.

— Nu vezi, închide ușa odată... pe-acolo 'intră... îți spun eu. Închide ușa Sandule...

Pronunța numele celui-lalt. Il pronunța necontentit, pomenea de copil, blestema pe tatăl barbar, îl implora să se întoarcă la dânsa, s'o scape de cei cari o asasinau. Nimic nici o vorbă de Velovan. Dar el părea nepăsător de toate acestea. El însuși își vedea pașnica lui cameră invadată de o mulțime de lume, de ciocli, de oamenii legii, se vedea dus între arme, judecat. Și privea cu groază mișcările ei, tremura brusc când gemetele se întrepruiau deodată, râsufla ușor când vocea ei rugătoare se pornea iarăși...

— Aș vrea să mor...

— De ce să mori Arina... Nu trebuie să mori... Te rog...

O otoselă dulce i se ridica din fluierile picioarelor, se răspândea moleșitoare prin tot corpul, dusă de sângele încropit. Ar fi vrut să se lase alături de dânsa în patul larg, s'adoarmă, profund, să nu mai știe de nimic până

Nebunul, ori prostul...

*Prin mijlocul străzii un om a trecut
Cu hainele sdrenje, răsând și cântând —
Și lumea din stradă de dânsul răsând
„Nebunul, ori prostul“ îi spune și'ntreabă,
De cel care trece răsând și cântând*

*Amurgul, din pânze de neguri cernut,
Iși presură scrumul cu bură de ploae,
Și lumea se duce pe drum cunoscut,
Și valul de noapte mai greu, mai tăcut,
Pe umerii lumii metalu-și îndoae...*

*Prin mijlocul străzii un om a trecut
De râde de dânsul o lume,
Dar el dece râde, ori cântă, anume,
Nu-i nimeni să știe, și'n noapte se perde
Nebunul, ori prostul, cum spune o lume.*

G. TALAZ

a doua zi de dimineață; poate o va găsi în zori liniștită întremată. Se apropie de marginea patului și se lăsă ușor pe salteaua moale; și simți par'că o povară enormă rostogolindu-i-se de pe spinare. O mângâie pe fruntea rece, brobonată de sudoare:

— Arina pe mine nu mă mai cunoști?

— Sandule, șopti ea și-l înfășură cu brațele pe după gât. Apoi repede le smulse, le bălăbăni în aer cu furie și le repezi ocrotitoare asupra pântecelui, gemând de groaza durerii.

Când îl chemă iarăși pe numele celui-lalt el răsă deodată, fără să-și dea seama de ce. Apoi privi încrămențit în gol: de unde venea oboseala aceasta grozavă, care-l doboră sub puterea ei strivitoare? Doar în casa lui murea cineva, doar a doua zi avea să dea seama de această moarte! Și totuși era așa de puternică pofta de somn care-l cuprinsese, par'că cineva l'ar fi lovit cu un ghemotoc de cloroform peste ochi.

— Sandu, ha, ha, Sandu, mormăi el și răsă din nou idioțește. Sandu, ha, ha, ha, ha.

Ea îl privi neînțelegătoare. Apoi se încolăci din nou în jurul pântecelui care o ardea. Deodată tresări: simțise cum din vârful mânilor și al picioarelor se pornise un curent rece, întinzându-se spre miezul corpului ca un suflu cobitor. Nările îi tremurară și ochii priviră holbați în juru-i; răceala aceasta o înspăimânta, alinarea pe care i-o aducea înceată, din ce în ce mai crescândă, se părea o viclenie a necunoscutului, presimțea o grozăvie fioroasă care avea să urmeze îndată. Pe locul unde s'a așezat Velovan, credea că stă un monstru in-form, o figură bărboasă, și neagră, doi ochi ficși și răsători țintuind-o pe perină, două șiruri de dinți rânjiți întrun răs nemișcat, contrastând sinistru cu negrul bărbiei mari și încălcite. O mână păroasă se întinde spre ea, cu degetele încârligate așa ica'n toate poveștile copi-

lăriei ei, care-i vin acum fără nici o legătură, în minte și-i picură două lacrimi în colții ochilor. Mâna se întinde încet, amenințătoare; ea vrea să se ferească dar e cu neputință; întocmai ca'n poveștile de demult ea e fixată pe loc de-o putere fascinatoare. Mâna a atins-o acum: ea se cutremură din creștet până'n tălpi; dar părul acela negru și abundent al mâinei e așa de moale și mângâierea așa de dulce! O răceală molcomă care-i îngheață ușor, ușor corpul mistuit de flăcări. Ea privește cu neîncredere pe moșneagul urât, care râde atât de straniu, dar mâna lui e atât de rece și atât de alintătoare. „Un smeul bun“ îngână buzele ei și ochii i se închid liniștiți și buzele îi zâmbesc; e fericită și i se pare că adoarme ca un copil în brațele doiceii, tocmai când povestea a ajuns la smeul cel groaznic, care știe să încante așa frumos... ca s'o atragă în groapa neagră și fără fund... prea târziu... de geaba o mai îngrozește doica... i-e somn, i-e așa de somn...

Cea din urmă tresărire a membrelor ei, a sgâlțâit cu o putere fără seamăn pe Velovan din toropeala lui. El o privește cu ochi zgâiți, neîncredător, mâinele care-i pipăiau în neștire corpul, simțindu-l cum răcește treptat s'au retras acum înfiorat. Pretutindeni domnește tăcerea cea mai adâncă. În pătratul ferestelor catranul nopței e atât de vârtos, că dacă ai întinde mâna, ți s'ar părea că atingi un corp solid. Becul mic al luminei electrice, pare în depărtarea tavanului, sub o ciupercă de finichea un ochi înroșit de veghiere, slăbit de puteri.

— Cât o fi ceasul? se întreabă Velovan.

El stă încă tolănit alături de trupul ei rece; își simte membrele sfârșite, corpul i-se pare așa de greu, că nu-și dă seama dacă ar fi în stare să și-l ridice. Un gând mai vioiu îl îndeamnă, să sară din pat să dea alarma, să cheme pe slujitorii legeri să le explice adevărul. Poate încă va fi crezut, poate încă se va desvinovăți; n'a știut că ea e însărcinată, n'a știut că și-a provocat avortul. I-a dat adăpost în camera lui și nu știe ce va fi făcut în lipsă-i. Trebuie neapărat chiar în noaptea asta să dea totul pe față. Dar e așa de întunecată afară; și capul îi e așa de greu. Și dacă nu-l vor crede, și dacă-l vor aresta? Pleoapele i se lasă greoaie: de unde îi vine oboseala asta grozavă? Cine-l va crede? Cine va sta să-l asculte? Asta e ultima noapte de libertate, de fericire. Mâine... Mintea lui se oprește, cu greu poate s'o facă să întrevadă într'acel mâine, pe un domn în haine negre, cu mânuși albe, cu servietă, un domn care spune:

— În numele legeri...

E ultima noapte și e atât de moale patul lui; și trebuie să fie așa de dure, scândurile închisorii. Ochii i se închid deabinelea. I s'a părut? Dintr'un colț par'că cineva a strigat: Sandule, Sandule...

— În numele legeri, Sandule deschide. El râde neîncredător, dar uite, ușa s'a deschis și domnul „în numele legeri“ a apărut în cadrul ei. E Sandu, ofițerul, rivalul...

Și capul îi cade sub povara somnului alături de al moartei.

GIB. I. MIHĂESCU

Vecina dela San-Stefano

San-Stefano e un *joburg* al Constantinopolului, legat de Capitală printr'o linie ferată cu vagoane largi și comode, printr'o șosea cu gropi multe și cu poduri stricate și printr'un serviciu de vapoare cari nu știi când sosesc și când pleacă. În jurul său sunt livezi înverzite mai tot anul, dealuri cu flori ce răspândesc un miros amețitor, iar în față se întinde ca o oglindă nesfârșită Marea de Marmara. Mai are San-Stefano vile albe și cochete, adumbrite de migdali înalți, de smochini cu foaia lată și crengile întortochiate, de măslini sălbatici ale căror frunze acoperite de un praf alb umplu văzduhul cu mireasma lor puternică. Zăpada își oprește troienile ajungând aproape de San-Stefano, și crivățul apucă alt drum.

Doar o adiere potolită și aromată răcorește frunțile, înviorează sufletele și face să crească florile. Iar marea când i-se năzare să se supere, nu împinge mânia până la tălăzuirea care aduce groaza în oameni și te face să o privești cu ochi de spaimă. Ca o femeie caprițioasă, dar cu inima blândă, abia dacă își încrunță din când în când sprâncenele și își încrețește fruntea. Se îmbunează repede, îți surâde veselă și te pofteste primitoare să te legeni pe luciul ei.

Când soarele se apropie de asfințit, nu e chip să stai în casă, încuiat între pereții camerei. Te chiamă marea ca să-ți arate mantaua de aur și foc cu care-o împodobeste lumina amurgului. Te chiamă vântul serei care îți aduce pe aripile sale adieri din depărtată Anatolie și mirezme sănătoase de pe înălțimile cutreerate. Te chiamă florile ca să-ți arate cum își închid sânul și cum, biruite de somn, își pleacă în jos fruntea.

E liniște mare la San-Stefano și rari sunt trecătorii pe străzile singuratiche unde crește mușchiul. De n'ar fi șuerul des al locomotivelor dela trenuri și rarul fluerat al sirenelor de pe vapoare, te-ai crede deseori într'un loc vrăjit, unde nu e voie să umbli repede, să te miști mai vioiu și să rupi tăcerea. Cât de isbitor e contrastul când vii dela Constantinopol: monstru cu sute de mii de guri ce țipă și urlă fără întrerupere!

Și totuși ești așa de puțin ispitit să părăsești San-Stefano, și să te arunci în vârtoarea nebună dela Constantinopol!

Mai întâi pentru că San-Stefano pe lângă liniștea și aerul ce-ți întărește plămâni îți oferă și puțința de a admira ceea ce bunul Dumnezeu a plămuit într'o clipă de fericită inspirație și de voie bună. Sunt superbele cadâne,

acele „mlădioase lebede“, cum le zicea un cunoscut al meu.

Priviți-le! O, să n'aveți nici o teamă. Nu se vor uita urât la voi, nu-și vor încrunta sprâncenele și nu-și vor acoperi fața, când observă că vă pironiți asupra lor ochi de lacomă admirație.

Nu vă amenință nici o primejdie. Bărbații lor sunt la Constantinopol, stând cu nasul vârât în maldărele de hârtii din vr'un birou al administrației statului. Nu se vor întoarce decât cu cel din urmă tren de seară. Cât despre enuci, îi căutați în zadar. E o rasă necunoscută la San-Stefano.

De aceea, priviți-le în toată voia și fără ca inima să vă tremure. Nu le supărați și nu le plictisiți. Din potrivă. Admirația străinului este pentru ele ca o rouă binefăcătoare, ca o roză caldă și luminoasă care le înviorază și le însuflețește.

Nu sunt îmbrăcate ca la oras. San-Stefano e doar o localitate de țară, unde eticheta e asvârlită ca o zdreanță nefolositoare. O manta stă aruncată peste rochia modernă. E o manta albă, subțire, făcută dintr'o ștofă fină de mătase și care tăinuște — cât poate mai puțin — formele corpului. Și dacă vântul vine și sburdă prin manta, dacă o desface și o ridică pentru a arăta ce corpuri sculpturale sunt înfășurate într'insa, zveltele cadâne nu se sperie și nu se alarmează. Cine se împotrivesc vântului?

Dar sburdalnicul vânt are ce are cu părul cadânelor. De acasă și l'au ascuns înfășurându-l mai mult sau mai puțin strâns, într'o năframă a cărei finețe și transparență stă în apropiată legătură cu frumusețea și bogăția părului.

Ian te uită, căci vântul s'a pornit din nou pe șagă și joacă. Suflă cu putere în păr și smulge năframa. O vezi pe cadâna aceea care se încruntă, se uită supărată la vânt și se grăbește să-și acopere capul? E semn că a început să-i ningă flori în păr. Vecina ei, cadâna cea subțire și mlădioasă ca o trestie, se face că nici n'a băgat de seamă isprava. Dece? Pentru ca să-ți dea ție și să-mi dea și mie prilejul de a admira cel mai mătăsos, cel mai fin păr de aur ce a încununat vre-o dată un cap de femeie. Iar mititica oacheșe, care merge ceva mai încolo și pare dusă pe gânduri, face ceva mai mult. Ea observă că vântul, care își îngăduie cu dânsa mai multe, nu s'a mulțumit să-i dea jos năframa, ci i-a răscolit și părul.

Și mititica cu ochii de foc iubește înainte de orișice buna râncaială. De aceea, își scoate acele din cap și îi dă părului drumul. Vedeți-l cum cade în talazuri bogate pe umerii rotunzi. De negru ce e, strălucește, iar razele soarelui se aruncă lacome asupra lui poleindu-l cu aur și argint.

Cum să fii dar ispitit să părăsești San-Stefano, cuib de bucurii liniștite, de priveliști neîntrecute, pentru a căuta în praf și sgomotul Constantinopolului plăceri enervante și obositoare?

PORCII

*Cum rătăcesc, greoi și diformi, prin șanjurile drumului,
— în satul cu case de lut și coperișuri de paie, —
în tăcerea amiezii de iunie înainte de ploaie,
porcii par singurile vietăți ale cătunului.*

*Cu grohăituri scurte ridică praful șoselelor,
râțul măsoară unde e cloaca mai mare
și, strecurând noroiul prin colții măselelor,
ronțăesc boabele de porumb căzute din care.*

*Pârjoliți de cuptorul soarelui ce tot mai jos cade,
își căleşc când un șold, când altul, în răcoarea
băltoacelor,
și—îndemnate de blândețea proastă-a dobitaacelor
ți ciugulesc, îndrăsnefe, câteva rațe neroade.*

*Fetele satului, cu cămăși albe și fusle scrobite,
trec finându-se de mână, la horă în sate vecine
Câte unul se scoală din baltă și calea le-așine
cu râtu'ntins să le mângâie albele fuste ferite*

și ca să le-arate

ce bucurie simt că le văd spălate, —

se scutură pe neașteptate,

vioi,

umplându-le cămășile, de sus până jos, de noroi.

A. POP MAAȚIAN

Așa, cam în faptul serei duceți-vă la țărmul mării, trecând prin livezile înflorite. Nicăieri nu se potrivește mai bine asemuirea cadânelor cu mlădioase lebede albe. Iar vorba lor e un neîntreput ciripit de păsări, o melodie, o desmerdare dulce.

Trageți cu urechea, veți auzi că deseori vorbesc între ele și în limba lui Voltaire. Și sunt sigur că dacă venerabilii membri ai Academiei franceze ar fi auzit chipui, nu tocmai ortodox, cum vorbesc și pronunță cadânele, ar fi aruncat în foc toate gramaticile și regulile seci și aride ale pronunțării oficiale și ar fi exclamat înviorați și întineriți: „iată cum trebuie vorbită limba franceză!“

De aceea, cum să fii ispitit să părăsești San-Stefano?

*

Această ispită încetă pentru mine cu desăvârșire din ziua în care San-Stefano primi o nouă „mlădioasă lebedă albă“. Nu o văzuseră încă. Dar într'o seară, după ce rătăcisem și visasem ceasuri prea repede trecute, dealungul țărmului, fui isbit de accentele pline și tineresti ale unui cântec ce venea din vila vecinului meu *Haki-Bel*.

Haki Bei, un fost înalt demnitar, se retrăsese la San-Stefano după o muncă de mai bine de 40 de ani în serviciul Impărației și al Sultanului. Ne întâlneam a-

proape în toate zilele, urându-ne sănătate, poftă mare și nopți liniștite. Îl știam fără copii și că trăiește numai cu bătrâna sa soție, *Zechié Hanum*, o femeie blândă, foarte primitoare și meșteră neîntrecută în pregătirea de baclavale și de parfumate șerbeturi.

Cine era deci ființa al cărei cântec venea să răspândească viață și tinerețe, într-o casă unde se vorbea mai mult pe șoptite și unde în loc de cântece lumești se rosteau rugăciuni smerite pentru Aġah și prorocul său?

A doua zi când, mai de vreme decât de obicei, m'am dus la Haki Bei ca să luăm împreună la umbra migdalului din grădină cafeaua turcească și să gustăm din prăjiturile făcute de *Zechié Hanum*, vecinului meu îmi zise dela cele dintâi cuvinte: „Știi, acum nu mai suntem singuri. Ne-a venit nepoata noastră *Selma*, ca să stea cu noi“.

— A! zic eu, aceea care cânta așa de frumos aseară!

— Da, are o voce plăcută, dar cântă mai mult de durere, decât de bucurie...

Și îmi povestii că *Selma*, care nici nu împlinise douăzeci și doi de ani, făcuse o căsnicie nenorocită, mărîtându-se după un om stricat și bețiv.

Inchipește-ți că nerușinatul acela o insulta și o lovea chiar în fața servitoarelor...

Trei ani lungi și dureroși a durat iadul acesta pentru biata fată. Ea ar fi fugit chiar a doua zi... Ce te faci însă dacă legile întocmite de însuși prorocul Mahomet sunt pentru sârmanele cadâne ca niște lanțuri din cari nu e chip să scape?

Selma putea fi batjocorită și bătută. Câtă vreme bărbatul ei o ținea acasă la el, ea trebuia să rabde totul în tăcere și neputință.

— „Dar i-am cumpărat consimțământul aceluia ticălos“, îmi spuse mai departe vecinul meu Haki Bei. „I-am dat 200 de lire turcești și așa l'am înduplecat să se despărtească. Acum *Selma* e liberă și poate trăi liniștită la noi dar...“ și aci Haki Bei se întunecă la față și ochii i-se umeziră. „*Selma* nu e tocmai sănătoasă“, adăugă el scoțând un suspin. „Are friguri și o tuse ce ne pune pe gânduri“.

Nu după mult, am auzit deschizându-se poarta din lăuntru și după aceea un fășit mătășos de rochii și pași mărunți.

Haki Bei își întoarse capul și strigă cu o bucurie înduioșată: „*Selma*, vino! nu te speria, nu te mâncăm. E vecinul nostru, care vrea să-ți ureze bun venit printre noi.“

Selma n'așteptă să mai stăruim, ci veni să ia loc alături de noi, ce-i drept sfioasă, roșie la față și ținând ochii în jos.

Era oare frumoasă această tânără cadână, care nu împlinise douăzeci și doi de ani?

Dacă am lua drept model frumusețea așa cum ne-a fost redată în marmoră de sculptorii Eladei, e de neîgăduit că *Selma* nu putea trece drept o femeie fru-

moasă. N'avea corpul dezvoltat și forme pline. Era subțirică, înaltă și mlădioasă ca un șearpe.

În ovalul desăvârșit al feței, un născior mic și obraznic. Cât despre ochii; erau albaștri, de un albastru rupt din azurul cel mai curat al cerului. Iar gura mlcă înflorită de un zâmbet de femeie și totuși de copil nevinovat.

Aceasta era *Selma*, nepoata vecinului meu Haki Bei și de azi înainte și vecina mea.

Pe măsură ce înainta conversația, pielea și sfiala *Selmei*. Nu se mai roșea și ochii ei nu mai priveau în jos. Vorba ei devenea firească, plină. Ne-a spus că iubește muzica, dar că-i place să cânte mai mult noaptea, când piere orice vuiet. În mica ei bibliotecă avea, între alții, pe Lamartine și pe Musset. Ne-a mai împărtășit hotărârea ei de a ocoli societatea și, deci, de a eși cât mai rar din casă. Credea că suntem cu toții urziți după chipul și asemănarea fostului ei bărbat.

— Ce bine că d-ta ești creștin, îmi zise ea, de ai fi fost turc, n'aș fi eșit înaintea ta.

Da, eu nu însemnam nici o primejdie. Nu știu însă dacă în totdeauna e bine să auzi spunându-ți-se acest lucru...

La o glumă a bătrânului, *Selma* isbucni într'un hohot de râs. Râse așa de mult, încât se înecă și o cutremură tusea. Iși duse repede batista la gură, am urmărit mișcarea cu o strângere de inimă, când o retrase avea pete de sânge. Ochii lui Haki Bei se înmuiară de lacrimi și o tristețe nelămurită mă copleși și pe mine.

Selma mai tuși de câteva ori. O tuse seacă, rău prevestitoare, sub pielea străvezie a obrazilor, înfloriră doi trandafiri roșii. Știam ce însemnau.

— *Selma* să chemăm un doctor! zise Haki Bei înfășurându-o într'o privire îngrijorată.

— Nu-i așa că după religia Indienilor a muri e o fericire mult mai mare decât a trăi? mă întrebă *Selma* fixându-mă cu frumoșii ei ochi albaștri fără să răspundă bătrânului. Ce frumoasă religie! adăugă ea.

— Cea mai mare fericire, mă împotrivi eu, este ca atunci când ești tânăr să guști din plin plăcerea asta neprețuită de a trăi.

Din ziua în care *Selma* deveni vecina mea, mă duceam mai des la bunul meu prieten Haki Bei. Cu *Selma* ne am împrietenit repede. Îmi arăta cărțile ce-i trimiteau librării dela Stambul, îmi cerea părerea asupra lor. Iar seara, răsunau odaia și casa de cântecele ei.

Să vă mai cânt unu? ne întreba ea zâmbindu-ne.

— Ajunge atâta, *Selma*, ai să obosești, zicea unchiul ei.

Selma obosea. Obosea și slăbea cu fiecare zi trecută. Spre seară era sguduită de fiori reci, i-se înroșeau obrazii și avea ochii aprinși. Frumosul oval al feței i-se prelungea și i-se supția, umerii i-se îngustau și îndoiau, iar accesele de tuse tot mai des pătau batista cu florile de sânge.

Veniră și zilele de toamnă cu ploi pătrunzătoare, cu

neguri mohorâte. Negru și întunecat la față era cerul și jalnic gema marea după zilele cu soare, după „mlădioasele lebede albe“. Pe aripile vântului veniau tânguiri depărtate, răsunet de glasuri lugubre.

San-Stefano numai era colțul cel vesel al liniștei fericite. Nu mai răsărea pe verdele livezilor albul mătăsos al cadânelor și nu se mai auzea dulcele lor cripit.

Nici casa vecinului meu Haki Bei nu mai răsuna de cântecele Selmei. Intr'o odaie cu zidurile albe, Selma zăcea. Nu se plângea. Fericirea, zicea ea, nu se găsește decât în somnul de veci. Ce bine am să dorm și eu!

Dorința ei, ca toate dorințele bolnavilor, fu ascultată. Intr'una din seri, după miezul nopții, am auzit în întuneric, plânsete în casa vecinului. Am alergat într'un su-

flet, Selma zâmbea acum cu buzele reci, împăcată. Ce bine dormea, cum dorise ea, somnul cel fără întoarcere! Trupul ei fără viață, ocupa atât de puțin loc în așternutul alb. Și trandafirii din obraji erau pentru totdeauna stinși. A murit pomenind și de numele tău, îmi zise între lacrimi Haki Bei.

Nu după mult, am părăsit San-Stefano. Când în primăvara viitoare m'am dus acolo pentru o zi, casa lui Haki Bei era și mai pustie, iar dânsul gârbovit și îmbătrânit deabinelea. Peste iarnă murise și buna și primitoarea Zechié Hanum.

Aștept să-mi vie și mie rândul, îmi zise el.

Dar Haki Bei a trăit încă mulți ani, ca să îngrijească de cele morminte și să-și plângă cele din urmă lacrimi.

N. BATZARIA.

DINTRE CEI RĂPOSAȚI

HAJDEU

Nu a trăit destul bătrânul polonez pentru a-și vedea patria învială. El își făcuse însă din România a doua patrie „pentrucă“ zicea el „prea pușini sunt polonezii care merita să aibe o patrie. Polonezii se gargarisează cu vorbe“.

Ce desmințire i-au dat evenimentele sarcasticului conu Tadeu!

Râsul sarcastic, satiră, luau o mare parte din firea lui, cealaltă fiind dată inimei de aur și visului poetic. Greu se conciliază asemenea îndeletniciri în acelaș suflet, dar la Hajdeu, ele nu se băteau în cap. Opera lui istorică, foarte importantă, dovedește, un muncitor plin de vlagă, un caracter iscusit, un creier destoinic care nu se ferea de a cumpăni cu grijă cele mai mici amănunte. Erudițiunea și opera lui literară îi deschiseră porțile Academiei unde Dim. Sturdza secretar perpetuu, voia să suprimă anume litere din alfabetul românesc, Printre acestea era și litera j care se poate înlocui, afirma el, cu s în anume cazuri și cu i într'altele. Dim. Sturdza, în picioare, întors cu fața către academicieni și cu spațele spre o tablă neagră pe care scrisese cu tibișir literile de suprimat, argumenta în favoarea tezei sale. Academicianii ascultau, smeriți și aprobători. Hajdeu își permise să întrerupă teribilul omuleț:— „Foarte bine, Domnule Sturdza, numele meu poate fi scris și cu s în loc de j fără ca să sufere limba nimic; dar te rog, scrie pe tablă coajă fără să întrebunțezi pe j“.

Sturdza, care luase tibișirul în mână se pregălea să scrie pe tablă, se întoarse ca mușcat de șarpe. Foarte furibund, el se roși, bâlbâi și strigă, în hotul tutului: — „să se menție j“.

Notați că ședința era publică și tribunele pline de dame.

Regele Carol comandase lui Hajdeu Magnum Ethimologicum.

— „Mulțumesc de încredere, Sire“, replică savantul, dar nu voiu termina decât primele litere, cine să facă celelalte?

Regele Carol îmi zise mai târziu când îi oferii Dicționarul lui Damé în care anotasem lipsuri (Regele Carol știa limba românească citea des pe Dosofteiu) — „Avea dreptate Hajdeu. Trebuia să-i cer numai un glossar dar mai complet decât a lui Damé“.

Cu toate argumentațiile lui ad hominem, Conu Petriceicu era foarte obiectiv, Obiectivitatea lui se întindea chiar asupra operilor sale proprii. Toată lumea știe cât de iritabili sunt poeții dacă te încerci să schimbi în textul lor une virgule cum zice Cirano de Bèrgèrac. Hajdeu însă primea să-i schimbi și chiar să-i suprimi pagini întregi. Astfel, dorind să reiau Răzvan și Vidra la Teatrul Național unde eram Director, crezui inutil acțiunei 2 academicieni polonezi care își împestrițau tiradele cu citațiuni lalinesti. Aceasta lungă spectacolul fără nici un alt folos decât al culorii locale scoasă la iveală de însăși halmanul polonez. Aveam dreptate, evident, dar nu-mi puteam permite să corectez sau să suprim cele scrise de un Hajdeu. El tocmai venise în București și ședea la Hotel Continental, peste drum de Teatru. Îmi luai inima în dinți și mă dusei la el pentru a-i spune părerea mea. Deși primit foarte călduros, tremuram ca varga.

— „Am citit calomniile publicate asupra d-tale“ îmi zise bătrânul Hajdeu; dar citisem și Vlaicu-Vodă. În el e tocmai dovada că atribuirea lui Vlaicu-Vodă răposatului A. Odobescu e o calomnie. În adevăr, pe când trăia Odobescu, se credea de către istorici și credeam și eu — că D-na Clara era bulgară. Numai după moartea lui Odobescu s'a descoperit că

Doamna Clara era fiica unui palatin ungar deci maghiară. Or, tocmai naționalitatea originară a Doamnei Clara e cauza că boerii români o vedeau cu ochii răi și tocmai acesta e conflictul politic al dramei duminică. Că ai pătruns sufletul acelor vremuri și că le-ai redat culoarea lor locală, aceasta, ce e drept, mă miră din partea unui franțuzit. Dar cum ar fi putut răposatul Odobescu, istoriograful savant, să înfrunte fără probe opinia curentă de pe atunci, că Doamna Clara era bulgară?"

Cu circulațiuni și fraze întortochiate, spusei în sfârșit ce mă aducea și ce aveam pe inimă. Hajdeu zâmbi și-mi răspunse:

— „*Avem și noi în România The right man in the right Place. Nu numai falșiții noștri. Tae și spânzură cum vrei. Nu crede că sunt ca tot gens irritabile vatum. De altminteri îți voi confirma acestea prin o scrisoare*“. Hajdeu, în adevăr, îmi adresă a doua zi *această scrisoare*. „*Curios*“ îngână întemeetorul Columnei lui Traian: „*Acesta e francez, Caragiale, grec, eu, polonez*“.

Răsvan și Vidra se joacă și acum după textul corectat atunci.

Cel puțin așa cred,

POMPIERUL

Intr'o seară de vară, plictisiți amândoi, bătrânul Cazes și cu mine, plictisiți de căldură probabil, ne duserăm să luăm masa la Șosea la Vila Regală în care fusese în vremuri instalată instituțiunea V. A Ureche. Cocoțați pe o moviliță unde era pusă masa, așteptam la răcoare să ne vie aperitivele și mâncarea, când deodată niște pițigăituri, discrete dar stăruitoare străbătură prin tufișuri. Bâzăit ca de albine, ar fi zis Eminescu. Cunoșteam aceste pițigăituri, nu erau de albine ci de cine știe ce lăutari oropsiți și cărora le cădea plească muștirii deageaba așteptați și deageaba doriți. Zbârănitul acesta însemna: „*Chemăți-ne și pe noi să vă cântăm ceva ca să ne dați câți-va gologani*“. I-am fi chemat desigur, împlinindu-le astfel dorința și nădejdea, dar, zău, prea cântau falș. Bătrânul Cazes, cunoscându-mi dambăua, scoase parale și-mi zise: „*Dă-le ce vei voi Alecule ca să ne lase în pace*“ Mă dusei să îmi îmi cerințele prietenului meu și după o clipă venii iar la el, cam plouat și îngânai: „*E un moșneag*“. Cazes mă pricepu strâmbă din nas și zise: „*Fie în voia ta!*“ atât așteptam și eu făcui repede un semn spre tufiș și urmat de alți lăutari zdrențeroși, unul cu naiul, altul cu cobza, bătrânul scripcar, zdrențeros și el, își făcu aparițiunea puțin elegantă și puțin impunătoare! Se așează bine în lumină și îmi zise: „*Nu mă mai cunoști coane hilică? Firește, că e de mult de-atunci. Să fi fost dumneata de vre-o 5—6 ani. Acum dec! ești băiat mare!*“. Zgâiam ochii la bătrânul lăutar. Li priveam mustața și sprâncenele cărunte, fața sarbădă, zbârcită, pleoapele grele

dar mișcându-se repede peste niște ochi scânteetori. Degeaba mă uitam la moșu: nu-l recunoșteam. El continuă: „*Coane hilică eu sunt Pompierul!*“ — „*Care Pompieru? strigă Cazes.*“ — „*Păi Pompieru, ăl cu sârba!*“ Cazes sărise în picioare. Acum privea la bătrân cu ochii ținți și șopti: „*Te credeam mort de mult*“ „*Muream eu, dar m'a vindecat Dl. General*“, mormăi moșneagu. Eram tustrei, Cazes, Pompieru și cu mine, pătrunși de o adâncă emoțiune. Se așternuse pe moviliță o greoaie tăcere. Cazes o rupse: „*Cântă sârba ta*“ zise el moșneagului. Moșul dădu din cap se retrase mai în umbră, acordă calea-valea, strunele bieteii scripci crăpate (o sârmă și trei coarde prost răsucite) își îndreptă călușu, își trase arcușul pe sacăzu lipit de gātu scripcei și apoi bătând tactul cu piciorul, cântă *sârba pompierului*.

Am auzit această sârbă cântată mai bogat de tarafuri mai mari înzestrate cu fel de fel de instrumente; dar acea zguduire sufletească n'am mai aflat-o niciodată nicăieri. Și era doar o zbârăială, o biată zbârăială. Să pun impresia pe seama momentului, dacă vreți. Dar nu mi-ar fi ertat s'o las uitărei. Cine era Pompierul? Cum îl chema? Nu știu și poate nici el nu mai știa. El era Pompierul. Scurt.

Pela 1840, țigănuș mititel, venind cine știe de unde el apucase o scripcă aruncată, încinsese pe ea patru sfori și zbârăia din ea cum da Dumnezeu. Aninat de un taraf care colinda din sat în sat, el cutreeră așa multe meleaguri și prinse din gura poporului multe cântece. Turcii lui Omer-Pașa, îl goniră spre București unde fugise întreaga populațiune dinspre Dunăre. Armata opusă de capitala țării celor patruzeci de mii de oameni ai lui Omer-Pașa se compunea din pâlcul de pompieri din Dealul Spirei. Se căutau voluntari pentru a mări această mână de viteji adoratori ai duhului de jertfă, tânărul țigan își aruncă scripca și se angajă. Făcându-și zdravăn datoria, el fu rănit în pânțec de o baionetă turcească. Cinci ani d'arândul purtă această rană, pela toate babele și pela toți bărbierii din mahalale. În 1853, venind în București tată-meu ca trimis al guvernului francez, după cererea lui Vodă Barbu Stirbey, tânărul medic — un apostol oarecum — descoperi rănitul din 48 și îi dădu îngrijirile necesare. Pompierul, vindecat, își regăsi meseria de scripcar, numele însă nu, și rămase *Pompierul*. Cam pe atunci compuse el frumoasa sârbă. O mai fi compus el și alte bucăți dar cine le mai știe? S'au pierdut ca și adevăratul lui nume.

Astfel din trecutul său turbure poporul păstrează în amintirea sa ca într'o comoară, mărgăritarele neprețuite: un cântec, un mănunchi de versuri, o poreclă.

A, DAVILA

G. Asachi și O. Minzoni

RĂZBOIUL

TÂRZIU DE TOT

Lui Asachi nu i s'a făcut încă onoarea de a fi studiat în comparație cu isvoarele lui.

Întâmplător am dat de o urmă, pe care de mult doriām s'o știu. Imi bătuse la ochi concepția din sonetul *Moartea lui Isus*, calificat de Asachi însuși ca „imitație”. După cine?

Iată sonetul grandios, dar în formă nătângă :

Când Isus, cu cel din urmă dureros a lui suspin,
A deschis, murind, morminte, tremurat-au sântul munte;
Se trezi Adam în Tartar, și'n păreri c'un Serafin
La județ cu-ai săi îl chiamă, înaltă anoasa frunte.

Cufundat în cugetare de mirare, spaimă plin,
Din a umbrelor tuneric rădicând gene cărunte,
Vede un înger și-l întreabă : Cine-i cununat de spin.
Ce pe cruce arată lunei coasta ș'a lui tample crunte?

Când află că urzitorul de luceferi, de putere,
Învățând, dâud mângâere, feare bând capu-aū plecat,
Revărsă amar' oftare, din ochi lacrimi de durere.

Și'nturnându-se spre Eva zise-i : Iat'a triumfat
Preste întunecata boltă, din a cerurilor sfere,
Cel ce pentru noi murit-au, înviere azi mi-a dat!*

Intr'o colecție de sonete comentate, traduse în limba germană de Capetan Cerri, de la care M. Eminescu s'a inspirat în sonetul *Veneției* care nu mai învie — am dat și de sonetul lui Asachi și de autorul lui : *Onofrio Minzoni*, mort la 1817 în Ferrara **) Traducerea lui C. Cerri lasă cu totul altă impresie ***).

Adams Erwachen

Als Iesus mit der letzten Sterbensklage
Den Berg erschüttert, Grab und Gruft erschlossen,
Fuhr Adan auf, und hob in sleh'nder Lage
Das Haupt empor, schlaftrunken und verdrossen

Den Blick, getrübt von innren Schreckens Plage
Liess schweifen er um sich zu den Genossen
Und fragte bebend, wer dort oben rage
Am kreuze, tot, von Blut ganz übergossen

Als er's vernahm, that er, der spät bereute,
Am grauen Haar, an der durchfurchten Wange
Viel Leids sich an in wilđem Schmerzensdrange.

Dann schrie dem Weib er zu an seiner seite,
Laut, dass es donnernd scholl dem Felsentgegen
Zum Gottesmörder ward ich dein etwegen!

C. Cerri adaugă apoi o caracteristică a lui O. Minzoni, pe care o rezumez : (S'a născut la 1735 în Ferrara. A trăit o viață normală, simplă). Este unul din cei mai distinși sonetiști ai Italiei; iar sonetul citat, *Deșteptarea lui Adam*, cu grandiositatea lui

*) *Poezii*, ediția II, 1854, p. 78; III, 1863, p. 78.

**) Regret că nu am putut găsi originalul.

***) C. Cerri, *Das Sonett in Italien seit etnen Jahrhundert in Die Dioskuren*, Wien, 1882,

Marie, nu își mai căuta băiatul
Fiul tău a murit pentru noi toți.
Din mormânt nu poți să-l mai scoți
Nici tu și nici plin de bunătate sfatul

A fost un crou sau un dezertor?
Acum nu-ți pasă, nu-ți mai pasă
Urmează-ți viața și lasă
Mormântul lui e pământul tuturilor.
Zadarnic cauți să alegi prin cruci răzlețe
Care e crucea Lui — am fost alâte
Și ce sunt crucele toate crucele câte
Au lăsat o mamă și au pierdat o linerețe.

Plângi că ai vrea să îl săruși încă odată
Măcar cum l-au lăsat viermii în pământ
Cum să-l găsești când toți la fel sânt
Osul lui nu l-ai putea osebi de altu niciodată.
Toți seamănă, la toți o feastă bolțită
Priviri scobite, nas găurit, răs mul
La toți care au rămas la toți care au trecut
De păcat, dureri și ispită.

Osul lui e la fel cu al dușmanului
Cum un bob de rouă seamănă altui bob de rouă
Inima a tăiat-o deatunci plugul în două
Și o sug în pace buruienile câmpului.

Iar din buzele care fi-au supt pieptul uscat
S'a făcut praf de cizme căleat.

sculpturală se numără printre cele mai celebre ale poetului. Poetul Foscolo a consacrat acestui unic sonet un studiu amănunțit, analizându-l până în cele mai mici detalii. În acel timp sonetiștii Filiccia și Frugoni aveau încă mulți adoratori; Minzoni obținut, totuși, succesul arătat! Esteticienii care găseau în el mai multă concepție pitorească, decât sculpturală, l-au numit, din cauza coloritului său clar-obscur, un Rembrandt al poeziei și un rival al lui Cassiani. Afară de aceasta remarcabil mai este și măduvosul, concisul stil al lui Minzoni. Acesta are meritul de a fi evitat imitarea lui Petrarca și tipicul Arcadienilor ^{*)}. Minzoni mai are un merit : Versurile lui căzură în mâna lui Monti care, mai târziu, a studiat estetică la Minzoni și-i ajutară lui Monti, să se decidă a merge mai bine pe dramurile largi ale lui Virgil și Dante, decât pe cele înguste ale Arcadienilor. Și acesta a fost un merit mare pentru a doua eră de aur a literaturii italienești.

G. Asachi alesese bine modelul. Rămâne de cercetat : Ce-i mai datorește poetul român lui O. Minzoni? Cine va reuși să găsiască operele lui, se va grăbi să ne dea un răspuns complect la o întrebare, căreia trebuie să-i se răspundă.

G. BOGDAN-DUICĂ

*) Cu care se tot lauda Asachi!

GLOSSE DUPĂ GENUA

Cauzele fluctuațiilor valutare. Presupuneri naive

Când un N. Angell cu 10 ani înaintea războiului și un J. M. Keynes mai apoi au vorbit de solidaritatea economică a tuturor statelor lumii civilizate puțini au fost cei ce i-au înțeles. Politicianii și financiarii și-au văzut de treabă speculând „conjuncturile fericite“, prin care căutând să-și asigure un beneficiu politic, economic sau valutar cât mai mare. Cel dintâi efect vizibil fu accentuarea morbidității pieței financiare mondiale. Țările se împărțiră repede după fluctuări neregulate și descontinue în magnați opulenți și cerșetori valutari. Că această diferențiere nu era sănătoasă nici pentru beneficiarii valuto-lor urcate se văzu în curând.

Discuțiile de la Genua ne arată că siliți de ghiara ascuțită a ananghiei până și cei mai orbi politicieni au început să întrevadă adevărul solidarității economice a tuturor statelor lumii civilizate: aceeași criză îngrozitoare lovește de o potrivă pe învingători și învinși, pe rentier și beligeranți; iar beneficiarii valuto-lor ridicate, neutrii împovorați cu aur ca Elveția, Holanda, țările Scandinavice, creditorii lumii întregi ca Engliera și Statele unite resimțiră criza economică mai ascuțită și mai dureroasă de cât mulți din microvalutarii Europei centrale și răsăritene.

Cauzele crizei sunt evidente: Paralizarea circulației bunurilor ca consecință fatală a fluctuațiilor și prăbușirilor valutare—șinta de căpetenie, preocuparea cea mai de seamă a conferinței economice și financiare era clară: **Stabilizarea valuto-lor**. Problema nu e ușoară și Genua n'a rezolvat-o.

Pentru a putea pricepe rostul și valoarea soluțiilor propuse la Genua și aiurea e nevoie să aruncăm o scurtă privire asupra evoluției fenomenului acestuia primejdios, evidențind factorii activi. Soluțiile posibile ale problemei ni se vor impune cu evidență.

*

Statele Europei au consumat improductiv și destructiv cea mai mare parte din disponibilitățile pe cari le aveau înaintea războiului. Fie care stat a dat în schimb posesorilor acestor valori reale felurite „*titluri de datorie publică*“, cu alte cuvinte creanțe la purtător, polițe cu scadență lungă prin care comunitatea emițătoare se îndatora să plătească din produsul anual al muncii sale viitoare amortismentul capitalului consumat și dobânda cuvenită.

Cum războiul a durat ani îndelungați, în cari indivizii producători ai statelor beligerante erau ocupați numai cu munca stearpă pentru și de pe câmpul de luptă, este evident că cea mai mare parte din creanțe au ajuns în mâinile statelor neutrale și în special a transoceanicilor. Datoriile făcute în timpul războiului nu erau departe de 800 de miliarde.

Când neutri e și transoceanici au primit aceste creanțe

drept plată a mărfii lor ei au crezut că fac afacerea bună următoare:

Profitând de conjunctură au vândut mărfurile cu prețuri... „de război“; iar după luptă statele îndatorate vor asuda din greu iar beneficianții-speculatori cinstiți ai conjuncturii vor huzuri din munca acelora.

Dar socoteala se dovede naivă și greșită. Sărăcite de brațe, cu puterile de muncă istovite și neurastenizate, cu utilajul productiv uzat, dezorganizat și ruinat, lipsite de materii prime sărmenele state datornice nu numai că nu avură cu ce să-și plătească datoriile, dar contractară mai departe altele noi.

Ca și la individul isolat care se află în aceeași situație, îndatorarea crescândă a statelor le micșoră creditul și valoarea de scont a creanțelor emise. De aci o formidabilă zguduire a creditului pe piața mondială.

Pe aceasta se altoi însă o altă boală și mai grozavă, singura care putea duce aci. Ananghia sili pe cele mai multe din statele beligerante să ia o măsură dezastruoasă, uitată de 100 de ani în Europa: Statele au falsificat unitatea de măsură a valorilor. Dezastruos în ori ce împrejurări, efectul măsurii în timpurile nesigure ale războiului fu catastrofal.

*

Unitatea de măsură a valorilor acceptată expres sau tacit de lumea întreagă era gramul aur, în prescurtare „*gror*“. Ce e drept pentru ușurința circulației metalului greu de mănuit, instituții îngrădite de multe garanții emiteau un simbol comod al aurului: hârtia monedă. Dar banca emitentă își lua obligația — în timpuri normale cu slințenie ținută, — ca ori când și „la vedere“ purtătorul să capete aur efectiv pentru valoarea nominală a biletului.

Hârtia monedă a unei astfel de bănci era pretutindeni tot atât de prețuită cât și aurul, iar o speculă cu valoarea ei devenea astfel cu neputință, creditul acordat hârticii monedă era desăvârșit.

Toate statele continentale îndată ce intrară în vârtejul războiului rupseră învoiala statutară. Ele tipăriră din ce în ce mai multe bilete de bancă fără nici o proporție cu aurul din portofoliu.

Nota de hârtie capătă „*curs forțat*“ și valoarea ei ca unitate de măsură fu decretată prin legi politice nu economice aceași ca a vechii note. Conducătorii statelor nu țineau însă socoteala că noul etalon de valoare își schimbă base cu totul natura.

Creditului spontan desăvârșit acordat unei hârtii care avea o reală echivalență cu aurul ori când exigibil îi luă locul garanția precară numită „*creditul moral al statului*“. Biletul de bancă deveni o simplă poliță fără termen și dobândă emisă, garantată — formal numai — de o comunitate putredă în datorii, și mereu mai îndatorată.

Catastrofa prăbușirii valutare era fatală. Uimitoare e numai încetineala evoluției care nu e explicabilă de cât prin dificultatea de a desrădăcina încrederea — justificată timp de un secol — de care se bucura hârtia mondială.

Devenind astfel o creață precară, o „hârtie de stat“ mai mult, și nu din cele mai sigure, moneda deveni imediat obiectul speculațiilor de bursă și discrepanțele valutare luară o formă fluctuantă și caprițioasă zguduind până aproape de anihilare creditul universal.

Transacțiile de la stat la stat, cumpărături și schimburi fură grevate de condițiuni atât de anevoioase prin nesiguranța lor în cât transacțiile se încetinesc automat.

Statele beneficiare de valute ridicate se asfixiază cele dintâi în propria lor producție. Aceasta explică pentru ce propunerile de stabilizare valutară au venit de la statele cu valuta ridicată.

Propunerile de stabilizare făcute în gravele conferințe internaționale nu au fost însă totdeauna serioase.

Iată una tipică: s'a propus să se statueze prin convenție internațională valoarea monedei fie căruia stat față de etalonul aur. Cu alte cuvinte mutatis mutandis politica prețurilor economice a prețurilor maximale „aplicată“ di granda în domeniul finanței internaționale.

Nu fu prea greu însă specialiștilor să arate inanitatea soluției acesteia naive.

O a doua propunere porni din cercurile cele mai autorizate ale financiarilor și oamenilor de stat engleji.

Englittera propunea — pentru stabilizarea valutei, nota bene! — ca statele să-și erde reciproc toate datoriile de

război. Gazetele și publicul amator de soluții radicale și de gesturi mărețe admirară propunerea generoasă a danielului Albion. Cine protestară însă fură americanii Et il y avait de quoi. — Iată cu humorul lor esența acestor protestări.

Englittera se declară gata să ierte datoriile debitorilor ei de pe continent, dacă Statele-Unite iartă pe ale Englitterei. Propunerea englezilor cere în adevăr mari sacrificii și multă abnegație... Americanilor nu și Englitterei:

Englittera renunțând la datoriile unor creditori puțin solvabili (continentalii) în schimb nu plătește nici ea datoriile față de americani. Cum posturile sunt nominal aproape echivalente, nobilul propunător n'a pierdut nimic... din contra. Poporul american însă singur trebuie să renunțe — fără compensații — la datoriile unui debitor solvabil ca Anglia. Nu există conducători ai unui stat cari să poată propune poporului lor așa ceva.

E de altminteri immoral ca europenii să se războiască și americanii să le plătească oale sparte.

Pentru că americanii nu vor să fie nepoliticoși evitând o așa propunere au renunțat de a veni la Genua. Dar în lipsa americanilor, la Genova s'au pus problemele — strâmt și nesigur — dar s'au pus. Cum fără participarea americăi (Statelor-Unite) o rezolvare a crizei valutare e cu neputință, vom căuta în articolul viitor să enunțăm soluțiile radicale pe care le-ar putea admite și americanii la o viitoare conferință financiară internațională. Conferința e pe cale de a lua ființă și nu va putea întârza mult.

DAN RĂDULESCU

Statele Unite în prefacere

Războiul a sdruncinat multe temelii cari erau socotite drept eterne. A slăbit ideea autorității, a unei autorități suverane „din grația lui Dumnezeu“. S'a redus distanța dintre guvernanți și guvernați. Ceea ce au pierdut din prestigiu cei dintâi, au câștigat aceștia din urmă. Mulțimea a ajuns la conștiința puterii ei imense. Conducătorii necontestati de eri își dau seama de aceasta, cum își dau seama și clasele dominante. Azi guvernării flatează slăbișjunle mulțimii și nu mulțimea pe ale guvernanților.

În Statele-Unite mai mult decât în oricare altă parte ne izbește acest tablou al unei lumi schimbate.

De-o opinie publică în Statele-Unite abia se poate vorbi. Prea este această țară eterogenă, lipsită de tradiții, lipsită de coeziune etnică și solidaritate națională, lipsită de chiagul originii comune și de imboldul unui ideal superior. America nu este populată de o națiune, ci de un număr mare de grupuri de cetățeni americani, cari nu s'au putut încă contopi într'o comunitate sufletească.

Dar dacă nu poate fi vorba de o opinie publică, cu atât mai mult poate fi vorba de un sentiment public, de credințe, nelămurite încă, izvorâte din

instinctele insondabile de conservare individuală. Nu conservarea și propășirea unei națiuni — care nu există — formează fondul psihologic al tendințelor claselor dominante, ci necesitatea de-a închea aceste masse eterogene într'o națiune. America a fost nevoltă să între în război în epoca cea mai critică de fermentațiune etnică, în perioada ei de pubertate, și astăzi stă aproape neputincioasă în fața multiplelor probleme pe cari războiul le-a adus în discuțiune. S'au deslănțuit o seamă de puteri cari dormiau ascunse și au fost chemate la viață o sumă de aspirațiuni și dorințe pe cari nimeni nu știe cum să le mulțumească. Tinereța ei este lipsită de experiența necesară pentru a putea trece prin criză fără zguduiri primejdioase.

Pe fondul credințelor nouă de după războiu se desprinde o notă dominantă: neîncredere și sentiment de teamă. Întreaga societate este divizată în două tabere opuse: în tabăra celor cari vor o schimbare cu orice mijloace a ordinii sociale existente, și în tabăra celor cari vor s'o conserve cu orice mijloace. Amândouă taberele sunt stăpânite de acelaș sentiment de neîncredere reciprocă, de aceeaș

teamă care exclude înțelegerea și vede o singură salvare : victoria desăvârșită.

Multe dintre ideile cari frământă azi omenirea au existat și înainte de război. Războiul n'a schimbat omenirea, dar a schimbat condițiunile externe ale vieții. Atmosfera este mai încărcată aci, mai înfântată. Multe instituțiuni au fost prefăcute în ruine altele stau să se prăbușească. Li s'a deschis un câmp larg de activitate reformatorilor de toate categoriile. Atât de mult este de reclădit și de reparat, și fiecare simte parcă chemarea de reformator. Reformatorii se manifestă cu deosebire la popoarele tinere și în prefacere, cari n'au trecut ci numai viitor. Bătrânii se gândesc numai la eri, tinerii numai la mâne.

America se gândește numai la mâne.

Unde privești, vezi răsărind sute și mii de reformatori, în jurul cărora se strâng zeci și sute de mii de credincioși. Și reformatorii pornesc la luptă cu fanatismul și intoleranța credințelor nouă și tinere. Fiecare crede că numai el poate să prefacă lumea, s'o facă bună sau cel puțin mai bună decât este.

Toate aceste tendințe reformatoare au caracter aproape revoluționar. Toate vor prefacerea fără să fie seamă de timpul necesar pentru pregătirea terenului, a spiritului public. Oricât de inofensive s'ar părea anumite tendințe, ele provocă reacțiune. Omenimea nu poate fi reformată prin legiferare. Legile sancționează numai obiceiuri cari au încremenit deja în conștiința publică și așteaptă numai să fie comprimate în formule legale. Alcoolismul nu poate fi stârpit prin legi de prohibițiune, cum nu poate să fie fumatul. Rochiile scurte nu pot fi scoase din modă și nici călărea hainelor de baie nu poate fi impusă prin legi, cari nu vor fi respectate nici chiar de cei cari le au adus. Și parte dintre aceste legi (am înșirat numai câteva, la întâmplare) s'au introdus deja în America întreagă, parte sau introdus în deosebite state, iar pentru introducerea altora se dau lupte violente,

Nenumărate societăți reformatoare există și mai răsar în fiecare zi. Societăți cu caracter misterios, cu scopuri nemărturisite, cu program politic, religios sau social. Organizațiuni vaste, cari absorb nenumărate milioane de bani și cheltuiesc energii incalculabile pentru opere de reformă care nici în creerii inițiatorilor nu și au o formă lămurită. Se organizează societăți de propagandă creștine: catolice presbiteriane, baptiste. Se desbină bisericile pe chestiuni personale sau pe chestiuni de interpretare de dogme și fiecare organizațiune nouă îmbrățișează tot felul de probleme nouă populare și pornește propaganda cu un fanatism care de multeori vine în conflict cu legile.

Nu toate mișcărilor reformatoare au însă caracterul

acesta de aparentă inofensivitate. Masele se agită în unde mult mai furtunoase. Grevele sânt la ordinea zilei cu toată depresiunea economică, care lasă fără lucru și câștig câteva milioane de muncitori. Conflictelor și autoritățile iau uneori dimensiuni sângeroase. Prăpastia între muncă și capital se sapă tot mai adânc. Martirii, morții și condamnării pentru „cauză“, inchiagă și mai mult rândurile celor rămași și le întăresc hotărârea de a duce mai departe lupta pentru binele generațiilor viitoare.

Teama duce la excese și exagerări de ambele părți. Înțelegerea devine tot mai cu neputință. Și teama acesta mai este sporită de valul de criminalitate fără pereche, care trece dela un colț la celalt al țării. Nu s'au pomenit niciodată atâtea crime de tot soiul ca acum. Bande organizate terorizează societatea întreagă. Omoruri și jafuri abia de mai fac senzație. Viața pare a nu mai avea nici un preț, moartea pare a nu mai inspăimânta pe acești „revoltați“

O neliniște adâncă frământată toate păturile sociale. O nemulțumire în creștere, ori unde ai privi. Mai mare decât în Europa, mai primejdioasă și mai generală. Sentimentul că o „schimbare“ trebuie să vie apasă asupra tuturor.

Campaniile politice reflectează și ele aceste frământări. Luptele nu se mai dau în jurul unor personalități consacrate, ci în jurul programelor. Personalitățile devin populare numai întrucât reprezintă o idee populară. Încrederea în persoană este nimic, activitatea publică de până acum nimic. Programul este totul. Mulțimea nu judecă, ci speră și crede.

În zilele prime ale lunii Noembrie au avut loc alegeri municipale în toate statele din America. Ele s'au terminat în cele mai multe locuri cu victoria oamenilor noi, necunoscuți, — împotriva candidaților oficiali ai celor două mari partide cari stăpânesc viața publică din America: partidul republican (acum la putere) și partidul democrat. La Youngstown (statul Ohio), oraș industrial cu peste o sută de mii de locuitori, a fost ales primar un fermier care numai cu trei luni înainte se mutase în oraș, pe baza unui program local în care promitea „renunțare la leașa de primar în favorul săracilor, alungarea poliției dacă nu se va îndrepta“, și în sfârșit, „deschiderea parcului pentru perechile îndrăgostite“. La Cleveland oraș cu un milion de locuitori, a fost ales primar fostul șef al poliției locale, dimis mai de mult pentru „conduită dezordonată“, care s'a declarat „om al poporului și al cererilor lui“. La New-York a fost reales vechiul primar, democrat, pe baza promisiunii că nu va îngădui întreprinderilor de trenuri locale să urce taxa de transport dela 5 cenți la mai mult. Candidații partidului republican, la putere, aproape predutindenii au rămas în minoritate.

America este în prefacere.

I. I. SCHIOPUL.

SCRISORI DIN IAȘI

IN PĂDURE

Cerul începe să se lumineze tot mai mult, mai mult. Dinspre Răsărit lumina crește mereu aruncând cercuri de argint până departe, cât ține cerul. Acolo după dealurile albastre ale Basarabiei s'a deschis parcă o poartă de lumină în cer, și lumina a venit pe acolo.

Poate pe poarta aceasta deschisă va intra și Dumnezeu, și de aceia totul e așa de tăcut, și așteaptă.

Pe urmă la Răsărit e parcă o presimțire de catastrofă, cerul s'a împurpurat, iar mai departe e verde ca o apă limpede prin care s'ar vedea pământul în fund.

De-odată o rază dreaptă a eșit de după deal și s'a prins de vârful clopotniței de la Cetățuia care a început să ardă cu o flacără mică, așa cum, arde o flacără deasupra comorilor. Un paianjen de lumină a aruncat un picior tremurat, s'a prins de turla bisericii din deal, și a început să urce de după pământ.

Apoi lumina răsturnată din soare curge pe șesul Bahluiului și a Prutului, rostogolită de pe coamele dealului de la Miroslava și de la Șorogari. Spre Ungheni cele două fluvii de lumină se varsă în soare ca într'o mare care duce lumina asta în altă lume.

Ceața dimineții de primăvară a pornit demult înspre apus, ca niște ghețari călători, cu nurașii mici de aburi, subt formă de urși albi cu capul plecat spre pământ.

Pe Sărărie copacii înfloriți cari n'au adormit toată noaptea pentru a trăi mai mult, visează parcă și acum.

Dar minunea asta nu durează mult. Orașul a început să se deștepte. Cimitirul acesta cu monumente afumate de vreme și de praf, cu copaci mulți și înfloriți începe a fi o amăgire.

Pe caldarâmul stricat de piatră sură începe a se auzi mersul sgomotos al căruțelor. Pe trotuare pornesc grăbiți funcționari cu figura mată și plină de griji, funcționare slute și neglijente, ordonante și servitoare cu coșuri de verdețuri. Ca'n orice alt oraș din cuprinsul României.

Și copiii de școlile primare, veseli și inconștienți, ca niște ființe căzute pe pământ, dintr'o altă planetă, în orașul acesta dezolant.

Iar soarele începe a arde. Copacii își pleacă frunzele'n jos ca săși facă umbra mai deasă lor înși-le, pe uliți nu mai trece nimeni o bucată de vreme, câini fără casă și stâpân stau tolăniți cu limba scoasă subt ziduri.

Și aceasta în fiecare zi la fel.

Ba, nu. Astăzi un tramvai a călcat și omorât o fetiță de șaptesprezece ani. Vestea a trecut prin tot orașul ca un fior de moarte. A fost o fatalitate. Noi eram siguri că în orașul acesta tramvatele merg încet, meditănd. Tot orașul e cuprins de o panică neînțeleasă. Fiecare om e adânc emoționat, parcă ar fi cunoscut victima, parcă ar fi iubit-o când-va. Și cu toate acestea nimeni nu știe cum o chiamă. Nu i se poate stabili identitatea. Se știe numai de toată lumea că avea pantofi mici albi, și o geantă în mâinile pe care le-a apucat moartea cu mânușile pe ele.

*Te-a simțit pădurea de departe
Și te uită, ce de lume-a strâns la clacă
Ca să-ți cânte osanale
Și să-ți placă.*

*Izvorașul s'a 'mbrăcat în soare
Și doinește și sclipește 'ntinerit
Și aleargă, ca să ducă veste
C'ai venit*

*Bâzâie în juru-ți găzulițe
Și și instrună 'n zbor viorile;
Ca să treci cu pompă de regină
Ți-se 'ntind covoare florile*

*Ia, te uită ce mai roi de lume
Ți-a ieșit 'nainte să te soarbă
Și cu ce sfială ți-se 'nchină
Fiecare firicel de iarbă.*

*„Mult 'nainte“ ! 'fi cântă cucu 'ntr'una
Și 'i repetă imnul văile
Și cu rouă 'nlăcrămate își sărută
Pantofiorul toate căile.*

*Poate 'fi vine să rămâi de veci
In regatu-acesta plin de vară.
Desprimăvărat-ai cu privirea,
Pe vecie, tot ce ai în țară.*

ISAIA TOLAN

Se fac liste de subscripții pentru victimă. Nici nu se știe acum pentru ce. Pentru viața ei? Desigur nu. Totuși nimeni nu întreabă. Publicul are nevoie de o astfel de manifestație de destindere a nervilor. Cu banii dați fiecare își rescumpără oarecum liniștea tulburată de acest eveniment. Are parcă conștiința că a făcut tot ce putea să facă.

Din ziua aceia însă a murit și primăvara. Atunci au început să se scuture petalele roze de zarzări și bumbii mici și albi a florilor de vișin.

De-atunci însă a trecut o vreme. Totul s'a uitat. Emoția a trecut. La orele șase pe strada Lăpușeanu continuă ca un canon plimbarea la deal și la vale fără nici un rost. După calea Victoriei desigur că strada Lăpușeanu este a doua stradă mai caracteristică pentru activitatea de pieton dulce-fărniente a cetățeanului și cetățencei june române.

Oamenii merg tacticos, ca după o boală după care s'ar încerca să meargă, cu mâinile în buzunare sau ducând monoton și regulat un baston. Nu merg nicăiri, și asta se vede. Dacă vre-un strein ar întreba ce fac și unde se duc oamenii aceștia, ai rămânea încurcat. La

întrebarea aceasta nu există răspuns; n'ar putea să răspundă nici ei înseși.

Femeile merg legănat și agresiv, în grupuri însemnând cenacluri ambulante, sau izolate purtând o mândrie aristocratică de pe vremuri și fonată de vecinătăți de proveniență recentă. Se opresc rar pe la vitrine pentru a se oglinzi și a porni apoi mulțumite mai departe, iarăș nu se știe unde. Nu e nimeni grăbit pe strada asta. Un om care ar merge repede ar fi ridicol. S'ar uita toată lumea după el, și dacă pentru aceasta n'ar trebui să grăbească, s'ar și ținea după dânsul.

Oamenii grăbiți pe strada Lăpușneanu, pentru a evita o manifestare așa de excentrică, trec în trăsuri, ca să mascheze. E un truc care salvează. În afară de aceștia celelalte trăsuri poartă spre Copou oameni la care uitându-te îți reamintești enumerând: aista-i cizmarul meu, cellalt mi-a măsurat stamba, acesta mi-a făcut ghetele, de la cel care stă picior peste picior am cumpărat nasturi...

Natura sceptică a eșanului are totuși putere de resemnare pentru toate. Nimeni nu are nici măcar un accent de revoltă; un zîmbet protector și melancolic petrece această caravană cu cauciuc la roți, de care se ferește să nu-l calce, făcând semn birjarului să lase mai încet, cu-o umbrelă pe care-o poartă chiar dacă n'a plouat de două săptămâni.

Și toate acestea printre ziduri de case vechi și noi ruinate. Căci Iașul e întreg o ruină. Casele domnești de pe vremuri, poartă deasupra coroana domnească înegrită de vreme și înverzită de mușchi. La casele acelea porțile nu se mai deschid, încuitorile au ruginit și cheile s'au pierdut. Cei câțiva locatari aruncați de vreme prin balcoanele mari par niște barbari cuceritori și streini.

În semn de ironie, cioara așezată pe coroana de pe frontispiciu, saltă puțin aripile în sus într'un gest fizic și necesar de încordare, spre a se produce gestul critic concret și alb.

În palatul administrativ, început de cincisprezece ani, și nesfârșit încă, dar ruinat, bufniți neurastenizate de vastitatea podului în diferite stiluri, s'au sinucis.

Alături de biserica Trei-Erarhi, minunat breloc, zace roșie și pătată o clădire de stil începută iarăș acum douăzeci de ani, arsă înainte de-a se fi isprăvit și rămasă în părăsire de-atunci încoace. Prin jurul ei se fac regulat în fiecare an niște cartofi minunați pe care-i samănă un moșneag simpatic, probabil paznicul ruinei.

Parcă Iașul n'ar avea destule ruini eroice, pentru ca să recurgem la contrafaceri. Parcă am fi americani. Nu avem nevoie să construim ruini moderne, oricât am reuși în această industrie, și oricât ar părea că toate sunt de pe vremea lui Vasile Lupu.

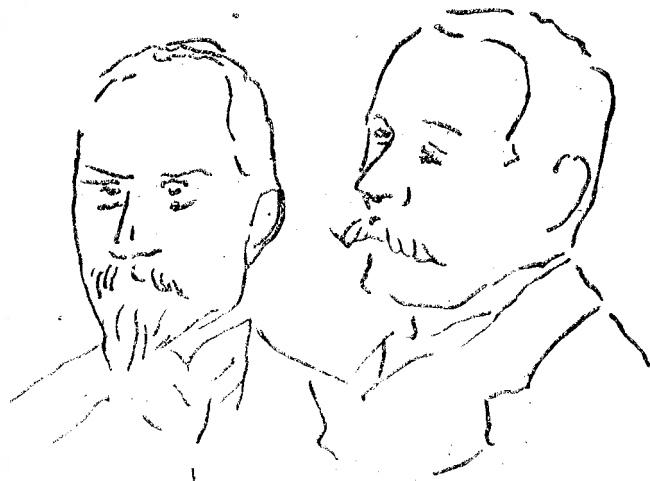
În cele din urmă și Teatrul Național tinde a spori numărul acestor exemplare, iar niste porci fredonând tot sapă la temelia soclului lui Alexandri, care stă descoperit în fața lor, ca'n fața generației de azi.

D. RAZU

April

CARAGIALE ȘI COȘBUC

Schiță de I. L. Caragiale dintr'o scrisoare adresată D-lui Vaida Voievod.

CĂRȚI ȘI REVISTE

A Conta Kernbach *Boabe de mărgean* Editura „Viața Românească”, Iași — 12 lei.

Ana Conta Kernbach, vrednică soră a lui Vasile Conta, a desfășurat în de-alungul vieții de curând încheiată așa de surprinzător, o largă și bogată activitate culturală, a scris filosofie, pedagogie, proză versuri, critică literară și artistică, cu egală pricepere și talent. Volumul de față adună la un loc articole răsfoiate cu dărnicie în periodice diferite. Din ansamblul lor se desprinde o subtilă sensibilitate artistică.

— *Impresii de artă* —; o vie dragoste de neam — *Minunea* —; o înțeleaptă înțelegere a oamenilor și împrejurărilor — *Linii, Priveliști, Urme de pași*, dar mai presus de toate o netăgăduită dorință de mai bine și o nestămpărată sete de frumos.

Cartea aceasta, cu frânturi de idei, impresii și caracterizări, ilustrează în chipul cel mai elocvent întreaga personalitate intelectuală a aceleia ce a fost Ana Conta-Kernbach.

Interiorul copertei ne făgăduiește încă trei volume cu care se completează opera completă a scriitoarei de la Iași: Un volum de proză, un *essai* critic asupra teatrului lui Ibsen cunoscut în parte din „Viața Românească”, și o traducere din franceză a prea repede dată uitării *Teoria Fatalismului*, cu adnotări și notițe inedite ale lui Vasile Conta.

Neașteptata moarte a surorii celui dintâi filosof român, credem, nu va fi o piedică pentru apariția volumelor anunțate.

La Grande Revue (Mai 1922) Revista publică, după dorința autorului, un al doilea articol al lui Rabindranath Tagore, care tocmai fusese tradus din limba bengaleză pentru „The modern Review” ce apare la Calcuta.

Articolul e scris în cursul anilor 1909—1910 și

face parte dintr'o serie de conferințe făcute de poet cu speranța de a lumina pe compatrioții săi, pentru care dominația britanică începuse să devină strivitoare.

În acest moment, când sub influența lui Mahatma Gandhi, și cu toate eforturile sale de a o menține în stare pasivă, lupta Indiei împotriva Angliei, ia un caracter violent și agresiv, este pe atât de interesant, pe cât de curios, — socoate „La Grande Revue” — de a face cunoscută gândirea intimă a marelui idealist hindus asupra acestei probleme vitale a țării sale.

Conferința lui Tagore este limpede, pe înțelesul tuturor, reținută, împăciuitoare, fără fraze alambicate sau răsucite în multiple înțelesuri. Totuși ca în orice calm de apă clară se văd în răspărul vântului, ascuțisuri de cuțite.

„Occidentul a venit în India, invitat de ea, spune Rabindranath Tagore, putem noi să gonim oaspetele nostru, atâta timp cât scopul vizitei sale nu s'a desăvârșit? Nu. Trebuie să-l primim convenabil. Încă dacă vre-un revers. ori care ar fi acela — fie că provine din incapacitatea noastră de apreciere, fie din lipsa de generositate a Occidentului inapt să se revele la noi în mod complet — va opri acest mare scop al timpului; în cataclism dezastros va surveni fără îndoială. Dacă noi nu intrăm în contact cu adevărul, cu felul de a fi cel bun al englezului; dacă el ni se va arăta nouă și mai departe numai ca negustor, ca soldat, ca biroucrat; dacă nu va vroi să coboare până la nivelul la care se pot întâlni semenii cu semenii, dându-și unul altuia încredere; — dacă în definitiv, englezul și indianul vor rămâne totdeauna depărtați unul de altul, vor fi unul pentru celălalt un izvor veșnic de nenorociri. Partidul în putere atunci se va forța, prin mijlocul unei legislații represive, să facă neputincioasă nemulțămirea victimei, însă nu-l va potoli astfel. El însuși nu va găsi așa nici o satisfacțiune; însă simțind că indianul nu poate să fie pentru el decât un prilej de necaz, englezul se va forța din ce în ce mai mult să-l ignoreze.

Era un timp când englezii mărinimoși, ca un David Hare, pătrunseseră atât de aproape de inima noastră că măreția caracterului englez ne apără deodată și cu un adevărat elan studenții indieni ai acelei epoci se dădură amicilor lor englezi. Profesorul englez de astăzi nu numai că nu izbutește a arăta elevilor săi partea mai bună a rasei sale, ci dimpotrivă scoboară idealul țării lui. Rezultă deci că studenții nu pot să pătrundă ca altădată în spiritul literaturii engleze. Ei o „înghit” fără a o gusta și iată de ce nu-i mai vedem sărbătorind cu entuziasm desfătările lui Shakespeare sau Byron”.

Le Monde Nouveau (Juin 1922). D-na Ludmila Savitzky se ocupă de opera poetului rus Constantin Balmont, pe care o socoate „cântecul întregului univers, al forțelor lui sălbatice, al civilizațiilor lui magice; o biblie, unde un adolescent, crescut departe de orice literaturi ca Mowgli din Jungla lui Rudyard Kipling ar găsi „hrana pentru visurile sale cele mai bune, pentru instinctele sale cele mai complete de bunătate, de cruzime, de luptă, de trândăvie, de știință, de religie, de frumusețe. Un Eden unde tremură toți arborii lumii, unde se varsă toate fluviile tuturor munților.

Gangele, Nilul, Tagul Sena, Volga. Toate stelele și toți zeii sunt designați pe numele lor, toate forțele naturii sunt adorate întrinsa, toate gătelile secolelor scipesc acolo, toate vocile cântă.

Fetele regilor, faraonilor, vikingilor, figuri de călugări, de eroi, de poeți, de femei — toți se oglindesc exați și fugari în această oglindă care nu se schimbă decât pentru a rămâne fiecărui obiect fidelă”.

Pentru încredințare, autoarea oferă câteva traduceri, care fără îndoială i-ar confirma spusele dacă, după cum spune singură, poesia n'ar fi scuturată de flori prin transpoziție:

„Constantin Balmont este exemplu frapant și simbolul acestei nedreptăți. Printre scriitorii ruși, el este acela care a pătruns mai adânc în toate zonele universului geografic și moral. El a îmbogățit până la extrem poesia rusă de imagini, de nuanțe, de mii de mijloace subtile, care i permit de a exprima cu atâta putere sufletul lumii — și de aceea tocmai el, în fața străinătății rămâne cel mai necunoscut, mai izolat, mai inaccesibil”.

Le Disque vert. Anul I No. I (Mai 1922) Paris Bruxelles. Un nou confrate și unul din cei mai prietenoși. Revista se ocupă pe larg de mișcarea literară din Germania și după cum ne înștiințează are același gând frumos pentru toate țările din Europa,

Numărul întreg e consacrat literaturii pure: poezii, schiță, eseuri, critică. Și dacă e necesar pentru complectarea informației: autorii aparțin așa zisei școli noi, n'au legătură cu dada și nici cu signor Marinetti.

CRONICA MĂRUNTĂ

„GÂNDIREA” începând cu acest număr intră până în luna Septembrie în vacanță, când va reapare cu noi și mari îmbunătățiri.

Romanul negrului René Maran „Batouala” n'a avut în coloniile franceze nici pe departe succesul pe care l'a raportat la Academia Goncourt. Cum compatrioții din colonii, de aceeași culoare cu autorul, nu cetesc romane, aprecierea „Batoualei,” în continentul natal al lui Maran, a rămas tot pe soceteala albilor. Iată ce scrie unul dintre aceștia într'un ziar francez despre mult comentatul roman :

„Despre această operă de ură și calomnie prin care René Maran, mulțumește Franței, de a-l fi scos din mijlocul plantațiilor de trestie de zahăr, unde ar fi încă cu sdrobitoarea în mână, pentru a face dintr'ânsul un om cioplit și instruit. Nu voi protesta aici, în numele funcționarilor coloniali, în numele tuturor francezilor cari locuiesc sub soarele arzător, contra minciunilor conținute în Batouala. Alții mai autorizați de cât mine, o vor face o. De altminteri sunt sigur că în momentul când aceste rânduri vor apărea, această carte va fi căzut în domeniul indiferenței, de unde n'ar fi ieșit niciodată fără gestul nesocotit al unui grup senil de literatori.

Ce poate un René Maran contra întregii noastre opere civilizatoare în țările calde, operă pe care rivalii noștri au admirat-o totdeauna și care înseamnă dacă nu cel mai mare, cel puțin cel mai măreț dintr' domeniile coloniale. Ce elogiu al metodelor noastre administrative, am mai putea obține decât adoptarea lor de englezi...”

Scrisoarea, intră apoi în detalii asupra sistemului colonial francez și superiorității lui față de celelalte sisteme coloniale. Autorul, având conștiința vie a acestei superiorități, desconsideră ori ce sentință a școlilor literare și a criticii din Paris asupra romanului lui Maran, numește Academia Goncourt „un grup de literatori senili” și pare a nu se fi gândit că lucrarea s'ar fi putut să fie premiată și din

motive pur literare, motive mai puternice decât scrupulele politice. N'am cetit „Batouala” și nu știm până la ce punct trebuie să apreciem scrisoarea colonistului francez. În ori ce caz, din rândurile ei reiese un adevăr, care s'a remarcat adesea, dacă nu întotdeauna în aceleași împrejurări: când un stat dominant, ajută „cioplirea” și îns'ruirea câtorva din fiii națiunilor dominate, aceștia folosesc învățătura primită nu pentru a mulțumi binefăcătorului care i-a îndrămat spre civilizație; ci pentru a atrage atenția și celorlalți frați dominați că starea de supunere nu e caracteristica definitivă a națiunii lor ci un simplu efect al întâmplării trecătoare. Și că în împrejurări mai puțin viitoare n'ar mai fi nevoie de ajutorul binevoitor al statutului dominant pentru cioplirea numai a „unora” dintre cei ce par, fără acest concurs, destinați pe vecie a tăia plante textile în folosul națiunii stăpânitoare; că dimpotrivă fără nici un concurs „nevoia de ciopliere”, ar veni dela sine, din necunoscut, pentru toți fiii unui popor la un moment dat, al dezvoltării lor naturale,

Prin cafenelele Parisului circulă de vre o câțeva vreme o petiție, ai cărei semnatori cer îngăduirea venirei lui Maxim Gorki la Paris. Cum se știe Gorki i-butise să părăsească Rusia, pe temeiuri oficiale și în timpul din urmă trăia la Berlin. El vrea acum din motive ciudate pentru un comunist convins și atâta de marcant ca el, să se stabilească la Paris.

Dar petiția lui Gorki își sporește cu foarte mare greutate semnăturile. Sunt zile de-a rândul chiar când nici o iscălitură nu se mai adaugă la cele deja existente. Iar cei cari sunt mai înverșunați împotriva venirei lui Gorki în capitala Franței, cei cari fac o vie propagandă împotriva semnării petiției sunt tocmai rușii, aflători acum la Paris. În cele mai însemnate gazete franceze se văd articole semnate de ruși și chiar de rusoaice, în care se denunță actele germanofile din timpul războiului ale lui Gorki și complicitatea lui indirectă la cele mai odioase din faptele guvernului bolșevic.

Acuma, conchid acele articole, Gorki a văzut că guvernul Lenin e gata să se prăbușească și tinde la o împăcare cu partidele celelalte ale Rusiei precum și la recăpătarea bunăvoinței statelor Antantei.

„Dar, scrie d-na Tatiana Alexinsky, într'unul din zărele pariziene” pentru noi rușii, Gorki este unul dintre aceia cari sunt responsabili moralicește și politicește de marile calamități pe care regimul bolșevic le-a adus patriei noastre. Anii vor trece, însă nu-l vom uita niciodată. Gorki să rămână ghemuit într'unul din acele mici „Kurort” germane, lucru pe care-l face astăzi. Este tot ce ar putea mai bine să facă acum și în viitor. Dar dacă ține cu ori ce preț să iasă din nou la glorie și la tămia laudelor, să știe că noi ne vom manifesta cu toată puterea: durerea și indignarea noastră în fața lumii, pe care amicii lui vreau s'o înșele...”

E drept, amarul Gorki a făcut multe amărăciuni compatrioților săi și aliaților noștri.

La fel ca Rușilor, omul Gorki multă vreme va fi o amintire urâtă în mintea lor. Dar nimic nu ne va putea face să ne schimbăm părerea ce le avem despre frumoasele sale nuvele din lumea vagonzilor și din lumea stepii nesfârșite

10 Ani dela moartea lui Caragiale

Am fi fost fericiți să-l uităm—am fi voit eroii săi să fie demodați. Imposibil. Zece ani după moartea lui—aceiași eroi se înmulțesc pe toate drumurile româniei mari. Ba încă avansază în posturi pe rangul vechimei.

Trăesc personagiile ridicole și proaste, șirete și urâte—se înmulțesc pe zi ce trece în frumoasa Românie Mare. Cațavencu mai vorbește și după moartea lui Caragiale și ca el și Rică Venturiano.

Biciul din mâna marelui critic a căzut—viața a mers mai departe purtând pe umeri demagogia și înfumurarea. Scârbit de mediocritate Caragiale a fost din cei mai nefericiți visători—realitatea banală nu i-a dat dreptul să fie idealist. Gândurile cele mari i-au fost înăbușite de mediu. Se pot asasina talentele nu numai oamenii.

Caragiale de el însuși

Suntem fericiți și recunoscători că putem să reproducem din colecția de documente rare a d-lui Alex. Vaida Voievod o schiță în care Caragiale se desenase singur alături de Coșbuc—schiță care însoțită de o scrisoare dădea indicații asupra unui portret ce ar dori maestru. Interesantă artistic simplificarea liniilor și felul cum se vedea singur și cum își schițase alături și pe poetul nemuritoarelor georgice ardelenesti. Despre talentul de desenator a lui Caragiale s'a vorbit mai puțin—de și el știa nu numai să vadă bine—și să priadă efectul în linia frazelor...

Bilanțul S. S. R.

După bilanțul academiei, iată pe acela al scriitorilor români. S'a spus că mulți o duc greu au luat în belșug masa în sala de marmură a celui mai luxos restaurant. Au făcut chiar un bilanț din care se vede un câștig de sute de mii de lei. Și „au de gând“ să puie o placă de marmură pe țărâna câtorva scriitori răposați. Bun. Pentru funebra pioșenie lipsește mormântul lui Bălcescu și al încă alții ce nu au frecventat terasa! Pentru țifrele bilanțului ne așteptam nu la parale ci la un bilanț de idei. Greșim? Pe țărâmul ideilor bilanțul făcut de răuvoitori ar pomeni „Săgetătorul“ ziar lipsit de calități elementare literare și scos sub firma S. S. R. Și el a răposat fără placă.

Măi era vorba în treacă de o lege a proprietății literare vezi cazul Romulus Voinescu, dar acea redactare e dată în grija jurisperșilor fără nici un memoriu scriitoresc al nevoilor pe care le suscită „apărarea gânditului“ și nu pricopsesele mărunte. Care e opera scriitoarească a S. S. R. pe acest an?

Un dezastru al hârtiei scumpe, cerea un punct ferm de vedere, o atitudine lip-

sită de tranșării și îmblânzeli, o luptă pentru libertatea scrisului. Nici aceia nu s'a bucurat de victorie la banchet.

Și, exista o posibilitate de a pune societatea pe baze de idei sau talente, azi e numai o numărătoare de unii domni și unele doamne care cu ajutorul tiparului au produs un volum indiferent bun sau rău.

Indiferența se resimte.

În marginea împrăștiării

Cu trâmbețe și tobe împrăștiarea se face de fiecare guvern pe rând—destul de încet bine înțeles. Și dacă ne bucurăm cu toți că imensele latifundii ciocoiști vor aparține muncitorilor—totuși am vrea ca un gând să fie ținut în seamă. Binecuvântăm legea prin care se ia de la asupritor posibilitatea speculării celor sărmani ne ie vie încă în minte imaginea acelor ciocoi care archimilionari măsurau ouăle răpite prin dijmă—dar, au existat și rare excepții ca de pildă marele binefăcător național Vasile Stroiescu pentru care moșia cinstit muncită era un fond din care să completeze acele nevoi naționale pe care nu le implinea Statu. El dădea pentru cultura din Ardeal și alte ținuturi române, încă înainte de unire, mult aur ce se transformă în lumină cărțurărească. Și mai sunt (rari dar extrem de utili) câțiva patrioți care șiau sângerat cu adevăr averea pentru scopuri înalte. Oare cât trăiesc încă acești oameni—drept e să fie răpiți de posibilitatea de a face bine tutulor, adică numai țării? O excepție pentru excepții nu se impune? Și ce frumos ca între specificările întortochiate ce în atâtea legi prevăd porțițe de scăpare pentru cutare procopsit—să se fi sfârșit o poartă mare pentru marii cinstiți—ne îndeajuns cinstiți.

Pentru cei ce nu vor după cum au dovedit, să profite personal—ci să smulgă din belșugul pământului negru—o albă lumină folositoare ca și pâinea sorșită tuturor. Hotarul împrăștiării nu o fi demagogie.

Centenarul piticului

A murit acum o sută de ani un pitic ale cărui povestiri din altă lume—poartă groaza înfricoșătoare și spaima cea fără de margini. De la marginea gândului îi plăcea săși asvârle cetitorii în prăpastiile misterului. Era alcolic și se credea muzicant, a rămas un poet al prozei înfiorătoare. Copilărind între mătuși paralizate și alte rubedenii degenerate și pipernicite, le ascultase concertele stranii executate pe instrumente ce chiar atunci erau demodate. Apoi pornit în viață, obsedat de înpresia halucinantă a cântărefelor mărunte purtând crinolină și a unchilor ce ca barbaçoți jucau din flaut clătînând perucile.

El răsturnat în mers de pisici uriașe cu

ochi de smoală crește, și micul om devine mic funcționar. Vrea să devină pictor, și încearcă să fie dirijor de orchestră, mașinist, tenor fluerat, zugrav, architect, profesor, toate resursele mizeriei. Iși vinde redingota verde ca să aibă ce mânca, și ca să împartă sărăcia se însoară. Beția în loc să îi dea uitarea suferințelor i le ascute. Subt putrezirea vinului gândurile cresc monstruoase și se transformă.

„Sunetele devin miresme, florile se prefac în cântece“.

„Prietenii îi par instrumente muzicale“ în concertul vieții atât de disonante, iar noaptea strigoii i se așează cruciș pe pieptul horcăitor și îi povestesc. Fantasticul e însemnat ca un adevăr științific, și astfel temelii literare pregătesc locul descoperirilor științifice și a experiențelor ce și azi urmează în hipnotism și telepatie.

Legat de paralizia trupească, gândurile i se desleagă, Piticul gândește întâmplări uriașe. Le trăește și lumea îl socoate visător.

Vede cum poliția confiscă toate ceasornicile ca să oprească timpul. Simte cum în sticle sunt închise idei.

Iubește păpuși care sunt femei. Frumoase, la care inima e o jucărie mecanică. Cântă în gând comorile ascunse ce pâdesc strălucitoare sub ruini de castel, sau cele care vin blestemate și funebre în șansa jocului de cărți.

Era un pitic uriaș.

A murit acum o sută de ani. Se numea Hoffman și a scris. Povești.

Osvold Spengler despre Tolstoi și Dostoievski. Cunoscutul gânditor și istoric de largi concepții, a cărui carte despre prăbușirea apusului a stârnit alătea discuții în literatura ultimilor ani, își va publica în curând volumul al doilea al cărții sale. Dăm după o revistă nemțească părerile lui Spengler asupra lui Tolstoi și Dostoievski, fragment rupt din acest al doilea volum. Tolstoi e Rusia trecută, Dostoievski e Rusia viitoare. Tolstoi e legat cu tot sufletul său de apus. El e marele reprezentant al petrismului, chiar și atunci când îl tăgăduște. El e totdeauna o negațiune apuseană. Și ghilotina a fost o fiică a Versaille-ului. Ura lui puternică vorbește împotriva Europei, de care nu se poate scăpa. El o urăște în sine, se urăște pe sine. Cu aceasta devine părintele bolșevismului. Toată neputința acestui spirit și al „revoluției“ sale dela 1917 o găsim în scenele postume: Lumina luminează în întuneric. Această ură n'o cunoaște Dostoievski. El a îmbrățișat tot ce e apusean cu o tot atât de pățimășă iubire. „Eu am două patrii, Rusia și Europa“. Pentru el toate astea—petrism și revoluție—nu mai au nici o realitate. Din viitorul său el—nu le mai vede. Sufletul

10 său e apocaliptic, dornic, disperat, dar sigur de acest viitor. „Mă voi duce în Europa“, zice Ivan Karamasov fratelui său Alioşa, „ştiu că voi merge numai într'un cimitir, dar în cimitirul cel mai scump, şi asta o ştiu. Morţi dragi sunt îngropaţi acolo, fiecare piatră deasupra lor vorbeşte de-o viaţă trecută atât de ferbinte, de-o credinţă atât de pătimăşă în faptele lor, în adevărul lor, în luptele şi cunoştinţa lor, încât mă voi arunca la pământ o ştiu dinainte, voi săruta pietrele şi voi plânge deasupra lor“. Tolstoi e în toate privinţele un intelect mare, luminat şi îndreptat spre social. Tot ceea ce vede în jurul său ia forma târzie şi apuseană a unei probleme. Dostoievski nici nu ştie ce sunt problemele. Cel dintâi e un eveniment în cadrul civilizaţiei europene; el stă la mijloc între Petru cel Mare şi bolşevism. Pământul rusesc nu l-a văzut niciunul dintre ei. Ceea ce ei combat e din nou recunoscut prin felul acestei negări. Aceasta nu e apocaliptică, ci opoziţie spirituală. Ura lui Tolstoi împotriva proprietăţii e de natură naţional-economică, ura lui împotriva societăţii e de natură etică-socială; ura lui împotriva statului e o teorie politică. De aci uriaşa sa influenţă asupra apusului. El se ţine oarecum de seria Marx, Ibsen, Zola. Operele sale nu sunt evanghelii, ci literatură târzie spirituală. Dostoievski nu se ţine de nimeni, dacă nu de apostolii creştinismului originar. „Demonii“ săi au fost condamnaţi de „inteligenta“ rusească drept conservatori. Dar Dostoievski nici nu vede aceste conflicte. Pentru el nu e nici o deosebire între conservativ şi revoluţionar; noţiunile acestea sunt apusene. Un astfel de suflet trece cu vederea socialul. Lucrurile acestei lumi îi sunt atât de neînsemnate că nu pune nici o greutate pe îndreptarea lor. Nici o religie veritabilă nu vrea îndreptarea acestei lumi de fapte. Dostoievski ca orice rus veritabil nici n'o bagă în seamă; ei trăesc într'o a doua lume — metafizică, care e dincolo de cea dintâi. Ori Dostoievski trăeşte în realitatea unei iminente creaţiuni religioase. Alioşa al său nu poate fi înţeles de nici o critică literară. Christosul său, pe care tot avea de gând să-l scrie, ar fi devenit o adevărată evanghelie, ca cele ale creştinismului originar. Tolstoi e un maestru al romanului apusean — Ana Carenina nu e nici pe departe ajuns de un al doilea — întocmai cum în fundra lui de ţăran a rămas un om de societate. Inceputul şi sfârşitul se întâlnesc aici. Dostoievski e un sfânt, Tolstoi numai un revoluţionar.

Numai dela el, un adevărat urmaş al lui Petru, porneşte bolşevismul: el nu e contradicţia ci consecvenţa petrismului, cea mai adâncă degradare a metafizicului prin social: Dacă întemeierea Petrogra-

dului a fost cea dintâi faptă a lui Antichrist, atunci nimicirea prin sine însăşi a societăţii înfiinţate prin Petrograd a fost a doua faptă a sa: ţărâniea cel puţin aşa trebuie s'o simtă. Căci bolşevicii nu sunt poporul, nici chiar o parte a acestuia. Ei sunt stratul cel mai de jos al „societăţii“, strălăni apusului ca şi ea, dar nerecunoscuţi de ea. Toate aceste lucruri sunt de oraş mare şi de civilizaţie. Rusul adevărat, e un discipol al lui Dostoievski. Dacă bolşevicii n'ar vedea în Isus un simplu social-revoluţionar, ar fi văzut în Dostoievski pe cel mai mare duşman al lor. Creştinismul lui Tolstoi a fost o neînţelegere. El vorbeşte de Christos şi înţelege pe Marx. Viitoarea mie de ani aparţine creştinismului lui Dostoievski.

După Alain-Fournier cu „Grand Meaulnes“, după Nadier, René Boylesve, d-na Gérard d'Honville, un nou scriitor Alexandre Arnou se aventurează pe drumul poveştilor feerice, în ţara basmelor şi a legendelor trecute.

Melodrama sa epică „Huon de Bordeaux“ îndeamnă pe d. Edmond Pilon să creadă în „La revue universelle“ că în literatura franceză actuală sunt simptome puternice de reînnoire la feerie. „Perrault nu este aşa deprătat de noi cât epoca noastră pozitivistă lăsa să se creadă“.

Ne-ar fi interesat însă mai mult dacă d. Pilon ar fi observat nu numai o schimbare a predilecţiei scriitorilor, ci s'o schimbare a gustului publicului, ceea ce va fi nespuse de greu să se întâmple. Căci publicul este acelaşi; el rămâne credincios literaturii bune, ori de unde şi-ar culege inspiraţia.

Cărţi.

Const. Şăineanu: *Istoria Literaturii Franceze*. H. Steinberg, Buc. 7 Lei.

Const. Şăineanu: *Romanul Francez*. Ed. H. Steinberg, Bucureşti, 12 Lei.

Spiridon Popescu: *Moş Gheorghe la Expoziţie*. Ed. „Viaţa Românească“, Buc. 25 Lei.

Reviste streine.

Le Monde Nouveau. Paris, An IV, No. 9, Mai.

La Grande Revue. An 26, No. 5, Mai

La Revue Universelle. Paris, 1 Iunie.

L'Europe Nouvelle. Paris, An 5, No. 21.

Lumiere. Anvers, An III, No. 8.

Clarté. Paris, 1 Iunie.

Créer. Liège, No. 1, Mai-Iunie.

La Fiaccola. Reggio-E., An II, No. 4-5.

La Pluma. Madrid, An III, No. 23.

Le Disque vert, Bruxelles, An I, No. 1.

L'Europe Nouvelle. Paris, An 5, No. 22.

Le Crapillot. Paris, 1 Iunie.

Choses de Théâtre. Paris, An I, No. 8 Mai.

No. 9 Iunie.

Zivrotnica. Kraków, No. 1 Mai.
Lumina. An I, No. 2, -Erie Pa. America.
L'Amour de l'Art. Paris, An III, No. 4.
La Renaissance de l'Art Francais. An 5 No. 5. Paris.

Reviste.

Flacăra. An VII, No. 23 Bucureşti.
Ramuri. An XIV, No. 22-23 Craiova.
Sburătorul Literar. An I, No. 38-39 Buc.
Viaţa Românească. An XIV No. 5 Iaşi.
Şezătoarea. An XXX, No. 5 Fălticeni.
Educaţia. An V, No. 5-6 Bucureşti.
Lamura. An III, No. 6-7 Bucureşti.
Invăţătorul român. An I, No. 5 Buc.
România Viltoare. An II, No. 2 Ploeşti.
Moldova dela Nistru. An III, No. 6-7 Chişinău.
Revista Vremii. An II No. 16 Bucureşti.
Arhiva C. F. R. An I, No. 1 Chişinău.
Adevărul Literar şi Artistic. An III No. 81 Bucureşti.
Ideia Europeană. An IV, No. 94 Buc.
Buletinul Muncii şi al ocrotirilor sociale. An II, No. 10-11-12 Bucureşti.
Gândul nostru. An II, No. 12 Iaşi.
Transilvania. An 53, No. 5 Sibiu.
Năzuinţa. An I, No. Craiova.
Hasmonea. An IV, No. 12 Bucureşti.
Foata Tinerimii. An VI, No. 6. Buc.
Slove. An I, No. Calafat
Cele Trei Crişuri. An IV No. 8-9 Oradea-Mare.

UZINELE DE FER ŞI DOMENIILE DIN REŞIŢA S. A.

INCUNOŞTIINŢARE

Aducem la cunoştinţă ca dividendul de 100 Lei pentru cuponul 1921 al acţiunilor noastre va fi plătit cu începere de la 1 Iulie a. c. fără scădere a impozitului asupra dividendului la următoarele bănci:

LA BUCUREŞTI:

Banca Marmorosch, Blank & Co. S. A.
Creditul Technic.

LA SIBIU:

„Albina“ Institut de Credit şi Econ.

LA TIMIŞOARA:

La Banca Timişoarei şi Societatea Comercială pe Acţiuni.

LA CLUJ:

Banca Agrară.